

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГУЛЕВАТА АННА ВІТАЛІЇВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри фінансів та
банківської справи,
д-р економ. наук, професор
О. А. Лактіонова
«__» _____ 20__ р.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»

Кваліфікаційна (магістерська) робота
(відповідно до стандарту спеціальності та ОП)

Науковий керівник:
О. А. Лактіонова, завідувач кафедри
фінансів та банківської справи,
д-р економ. наук, професор

(підпис)

Оцінка: ____ / ____ / ____
бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2021

АНОТАЦІЯ

Гулевата А. В. Механізм управління ризиком ліквідності банку. Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Освітня програма «Фінанси банківська справа та страхування». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2021.

У кваліфікаційній роботі визначено сутність ліквідності банку та охарактеризовано види ризиків, що її порушують. Систематизовано фактори впливу на ліквідність банку, які розподіляються на зовнішні та внутрішні. Розроблено концепцію формування механізму управління ризиком ліквідності банку. Проведений аналіз ліквідності банківської системи України та АТ КБ «ПриватБанк» та чинників її динаміки. Зроблено оцінку ризику ліквідності АТ КБ «ПриватБанк». Оцінено ефективність практики управління ризиком ліквідності АТ КБ «ПриватБанк», удосконалено коефіцієнтний метод управління ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк». Здійснено стрес-тестування як методу управління ризиком ліквідності банку та запропонована організаційна модель управління ризиком ліквідності банку.

Ключові слова: ліквідність, економічні нормативи, управління ліквідністю, ризик ліквідності, аналіз показників ліквідності, фактори впливу на ліквідність, банківський сектор.

78 с, 18 табл., 32 рис., 42 джерел.

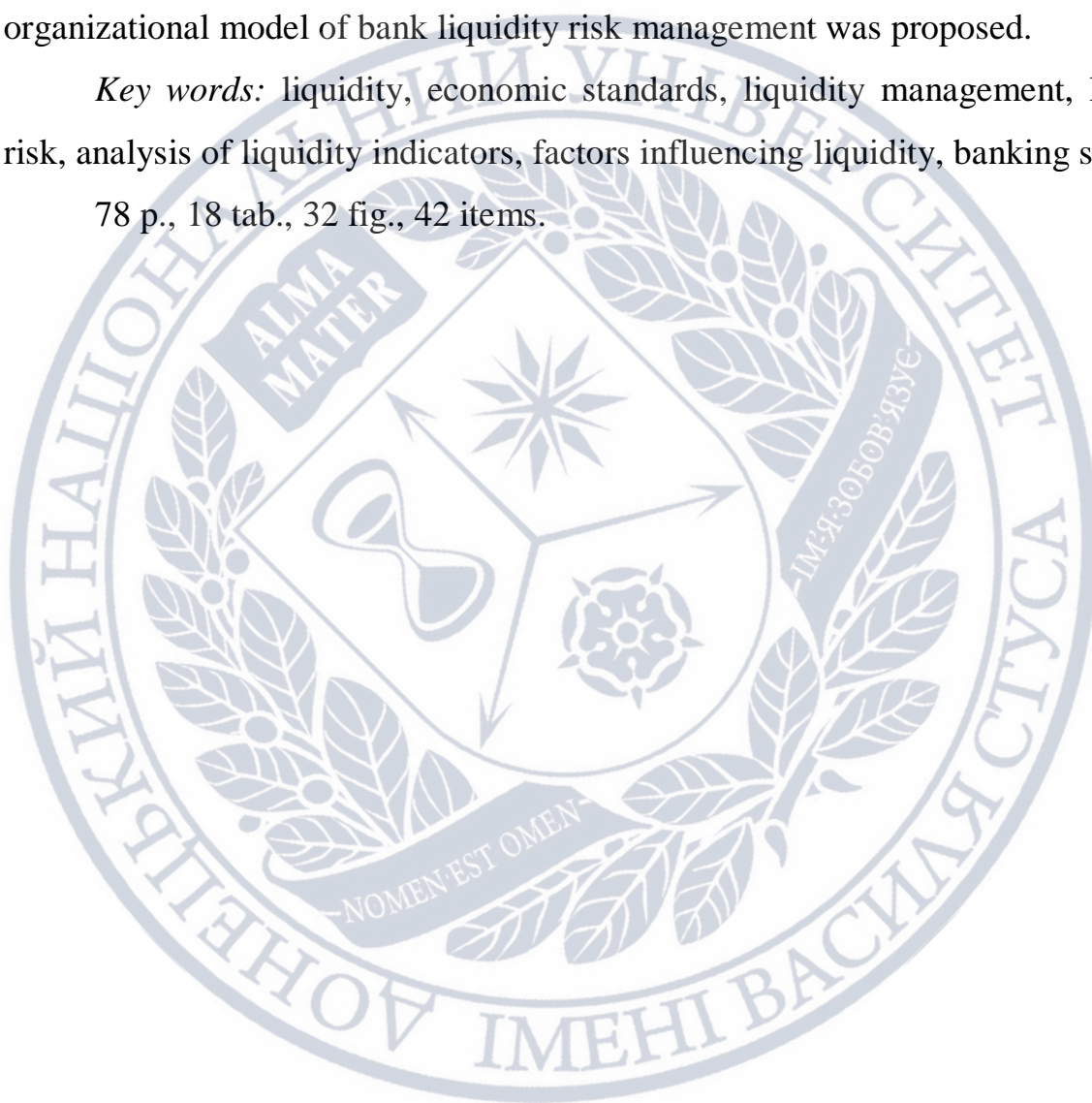
Hulevata A.V. Mechanism of liquidity risk management in bank . Specialty 072 Finance, Banking and Insurance. Educational program "Finance, Banking and Insurance". Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnitsa, 2021.

The qualification work defines the essence of the bank's liquidity and describes the types of risks that violate it. The factors influencing the bank's liquidity, which are divided into external and internal, are systematized. The concept of formation of the bank liquidity risk management mechanism has been

developed. The analysis of liquidity of the banking system of Ukraine and JSC CB "PrivatBank" and factors of its dynamics is carried out. The liquidity risk assessment of JSC CB "PrivatBank" has been assessed. The efficiency of liquidity risk management practice of JSC CB "PrivatBank" is evaluated, the coefficient method of liquidity management of JSC CB "PrivatBank" is improved. Stress testing as a method of bank liquidity risk management was performed and an organizational model of bank liquidity risk management was proposed.

Key words: liquidity, economic standards, liquidity management, liquidity risk, analysis of liquidity indicators, factors influencing liquidity, banking sector.

78 p., 18 tab., 32 fig., 42 items.

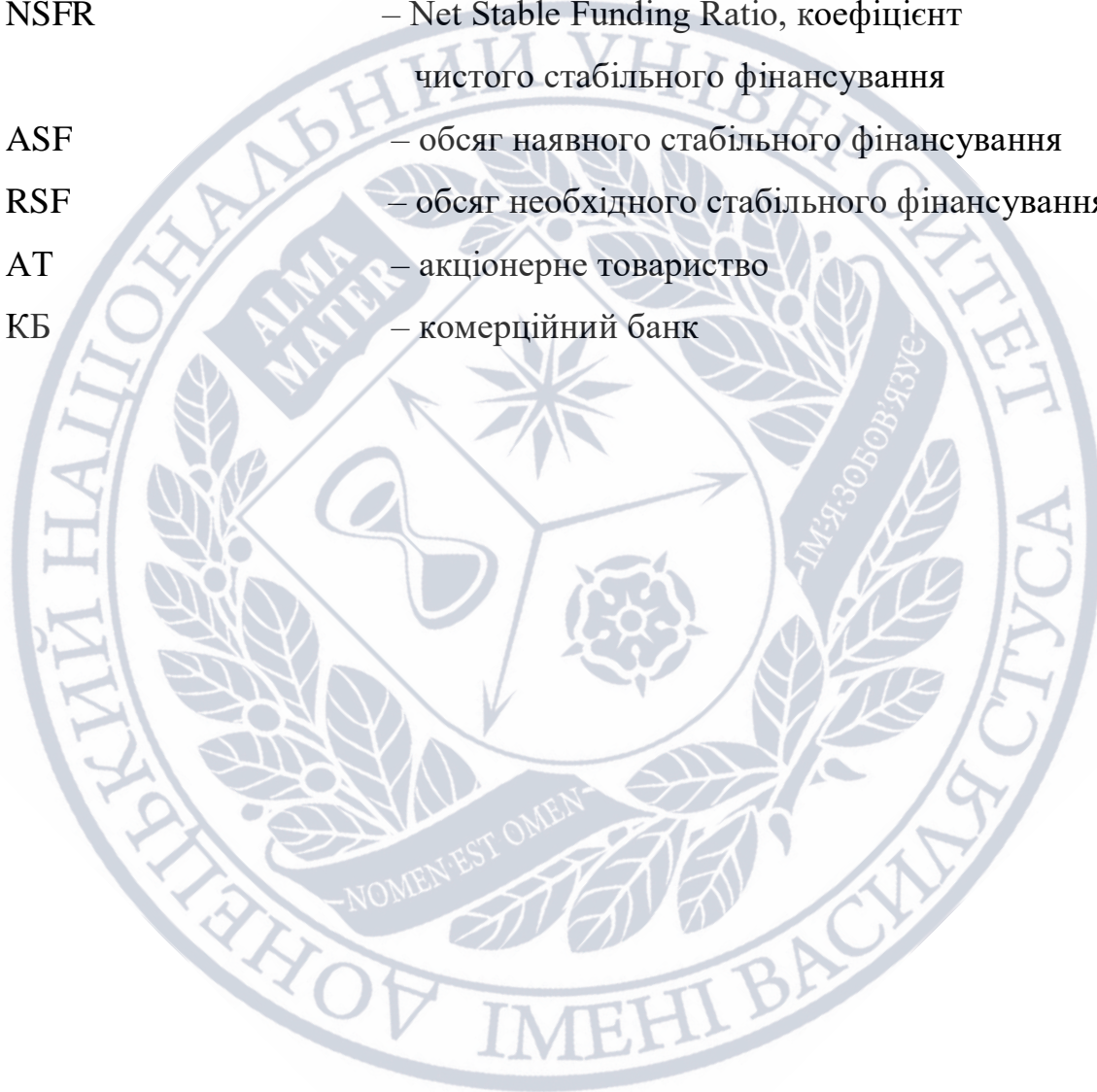


ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ.....	9
1.1 Сутність ліквідності банку та види ризиків, що її порушують.....	9
1.2 Концептуальний підхід до формування механізму управління ризиком ліквідності банку.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ТА РИЗИКІВ, ЩО ЇЇ ПОРУШУЮТЬ	24
2.1 Аналіз ліквідності банків та чинників її динаміки в Україні.....	24
2.2 Оцінка ліквідності АТ КБ «Приватбанк» та ризиків, що її порушують..	31
2.3 Аналіз та оцінка ефективності практики управління ризиком ліквідності АТ КБ «Приватбанк».....	42
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В АТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	47
3.1 Коефіцієнтний метод управління ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк».....	47
3.2 Стрес-тестування як метод удосконалення управління ризиком ліквідності в банку.....	56
3.3. Організаційна модель управління ризиком ліквідності.....	62
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

НБУ	– Національний банк України;
LCR	– Liquidity Coverage Ratio, коефіцієнт покриття ліквідністю;
NSFR	– Net Stable Funding Ratio, коефіцієнт чистого стабільного фінансування
ASF	– обсяг наявного стабільного фінансування
RSF	– обсяг необхідного стабільного фінансування
АТ	– акціонерне товариство
КБ	– комерційний банк



ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Комерційні банки мають велике значення в розвитку економіки, адже вони відіграють велику роль в забезпеченні грошового обороту, надають можливість іншим підприємствам для розвитку, допомагають населенню накопичувати заощадження з метою отримання доходу.

Питання ліквідності для банківської системи – це питання довіри, одне з найбільш важливих критеріїв надійності банку. Ліквідність комерційних банків визначає стабільність та стійкість всієї банківської системи.

В умовах економічної нестабільності дотримання вимог ліквідності банку і способи їх підтримки в цілях забезпечення прибутковості, надійності та стійкості набувають особливого значення. На практиці це підтвердила фінансова криза, яка стала причиною втрати довіри до фінансових посередників. В результаті скоротився об'єм операцій на міжбанківському кредитному ринку і стався значний відтік із банків коштів корпоративних клієнтів.

Різні сторони оцінки та управління ліквідності були розглянуті українськими та зарубіжними вченими, такими як: А.О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало [1], І. Б. Івасів [2], В.І. Міщенко [3], А.В.Сомик [6], А.М.Мороз [5], М.І. Савлук [6], З.І.Щибоволок [7], П. Роуз [8].

Багато питань управління банківською ліквідністю, фундаментального дослідження напрямків комплексної оптимізації показника банківської ліквідності фінансової установи не втратили наукової цінності, але потребують у вдосконаленні внаслідок змін фінансового середовища, що актуалізує необхідність наукової розробки проблем управління банківською ліквідністю та, відповідно, визначило вибір теми, мети та завдань даного дослідження.

Мета дослідження. Метою даної роботи є формування на основі системного підходу концепції формування механізму управління ризиком

ліквідності банку, а також практичних інструментів її застосування, що дозволить вдосконалити механізм управління ліквідністю як складової фінансової стійкості банку.

Завдання дослідження:

- визначити сутність ліквідності банку та види ризиків, що її порушують;
- систематизувати фактори впливу на ліквідність банку;
- розробити концепцію формування механізму управління ризиком ліквідності банку;
- проаналізувати ліквідність банківської системи України та АТ КБ «ПриватБанк» чинників її динаміки;
- оцінити ризику ліквідності АТ КБ «ПриватБанк»;
- оцінити ефективність практики управління ризиком ліквідності АТ КБ «Приватбанк»;
- удосконалити коефіцієнтний метод управління ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк»;
- здійснити стрес-тестування як методу управління ризиком ліквідності в банку;
- запропонувати організаційну модель управління ризиком ліквідності.

Об’єкт дослідження. Об’єктом дослідження є процеси забезпечення ліквідності банку.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є механізм управління ризиком ліквідності банку.

Методи дослідження. Теоретичним та методологічним базисом наукового дослідження являться роботи вітчизняних та зарубіжних авторів з проблем управління ліквідністю та ризиками ліквідності комерційних банків. Під час дослідження були використані статі у фахових та наукових виданнях, фінансові звіти.

В процесі роботи використовуються системний та функціональний підходи, загальнонаукові методи: наукова абстракція, аналіз та синтез, історичний аналіз, порівняння, методи оцінки банківських ризиків, табличні та графічні методи подання даних, методи стрес-тестування і коефіцієнтного аналізу.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів:

- дістало подальшого розвитку визначення сутності ліквідності. Запропоновано ліквідність банку трактувати як можливість або готовність на першу вимогу та спроможність або здатність виконувати зобов'язання перед контрагентами, задовольняти кредитні заявки та вчасно відповідати на можливі ризики;
- розроблено концепцію формування механізму управління ризиком ліквідності банку, визначено мету, принципи, завдання, об'єкт та суб'єкти механізму, інструменти регулювання ліквідності, що дозволить створити умови для покращення ефективності управління ліквідністю банку;
- удосконалений коефіцієнтний аналіз, як метод управління ліквідністю банку, проведено стрес-тестування ризику ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» та запропонована організаційна модель управління ризиком ліквідності банку.

Апробація результатів дослідження: опубліковано статтю на тему «Аналіз ліквідності банків та чинників її динаміки в Україні» 2021 р. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, Вісник студентського наукового товариства.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 42 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ

1.1 Сутність ліквідності банку та ризики, що її порушують

Комерційні банки України являються невід'ємною частиною фінансового ринку на будь-якій фазі розвитку економіки. Вони дозволяють розширити виробничий потенціал, концентруючи в собі тимчасово вільні кошти і фокусуючи їх там, де вони потрібні в момент необхідності. Головною метою роботи банку є отримання прибутку, а також сприяння економічному розвитку держави. Діяльність банківських установ полягає в тому, що вони не схожі з підприємствами і оперують в основному залученими коштами і через це банки несуть велику відповідальність за збереження довірених їм коштів.

В зв'язку з кризами, які відбувались в Україні недовіра вкладників зросла, внаслідок чого спостерігається великий відтік грошових коштів із банків. Це призводить до деформації ресурсної бази банків, що пов'язане з ризиком невиконання зобов'язань перед контрагентами. Внаслідок цього може виникнути втрата фінансової стійкості та конкурентоспроможності на ринку банківських послуг.

Фінансова стійкість банку – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю [9].

Згодом виникне необхідність зміцнення фінансового стану банків задля того, щоб не допустити падіння банківської системи, а також підтримка фінансових показників на оптимальному рівні.

Серед усіх показників оцінки фінансового стану банку, показник ліквідності найбільше характеризує стійкість банку.

Поняттю «ліквідності банку» присвятили багато праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Дослідженням ліквідності банківської системи займалися такі науковці, як А.О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало [1], І. Б. Івасів [2], В.І. Міщенко [3], А.В.Сомик [4], А.М.Мороз [5], М.І.Савлук [6], З.І.Щибоволок [7], П. Роуз [8].

Із енциклопедії банківської справи України поняття «ліквідність банку» трактується як «динамічний стан, який забезпечує своєчасність, повноту та безперервність виконання всіх грошових зобов'язань банківської системи країни, характеризує рівень її надійності та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки» [10].

Серед усіх трактувань вчених на рахунок визначення поняття «ліквідності» немає однозначного, тому можна виділити основні.

Таблиця 1.1 - Визначення поняття «ліквідності банку» вітчизняними та зарубіжними науковцями

Автор	Сутність
М. І. Савлук	Здатність банку в будь-який момент часу виконувати свої зобов'язання перед вкладниками (фізичними та юридичними особами) в грошовій формі, на першу вимогу та в повній сумі [6].
А. М. Мороз	Здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань [5].
І. Б. Івасів	Спроможність банку виконувати свої зобов'язання, можливість задоволення кредитних заявок, які відповідають його стандартам кредитування [2].
В. І. Міщенко,	Ліквідність банку – легкість перетворення активів банку в грошові засоби [3].
А.О. Єпіфанов Н. Г. Маслак І. В. Сало	Здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання, причому не тільки щодо повернення вкладених коштів з виплатою встановленої плати, а й щодо надання кредитів [1].
З.І. Щибоволок	Мобільність активів банку для забезпечення вчасного виконання заздалегідь взятих зобов'язань та вимог, що виникли в процесі господарювання [7].
П.С. Роуз	Банк вважають ліквідним, якщо він має доступ до коштів, які можна залучити по розумній ціні саме в той момент, коли вони необхідні [8].

Виходячи з даних трактувань, графічно можна узагальнити сутність ліквідності банку.



Рисунок 1.1 – Сутність ліквідності банку

Необхідно також зауважити, що задля того щоб підтримати стабільність, банк повинен мати резерв для виконання непередбачених зобов'язань.

На ліквідність банку і в цілому на його діяльність можуть впливати ряд чинників. Їх поділяють на зовнішні та внутрішні фактори. Зовнішні фактори банк може враховувати в своїй діяльності, а внутрішні фактори банк може не тільки враховувати їх, а й впливати на них, тим самим знижуючи негативні наслідки.

Якщо під час аналізу зовнішніх або внутрішніх чинників він був проведений не якісно, або ж були допущені помилки, то це може призвести до кризи в банку, або і до кризи всієї банківської системи.

Зовнішні фактори, що можуть вплинути на ліквідність банку представлені на рис. 1.2

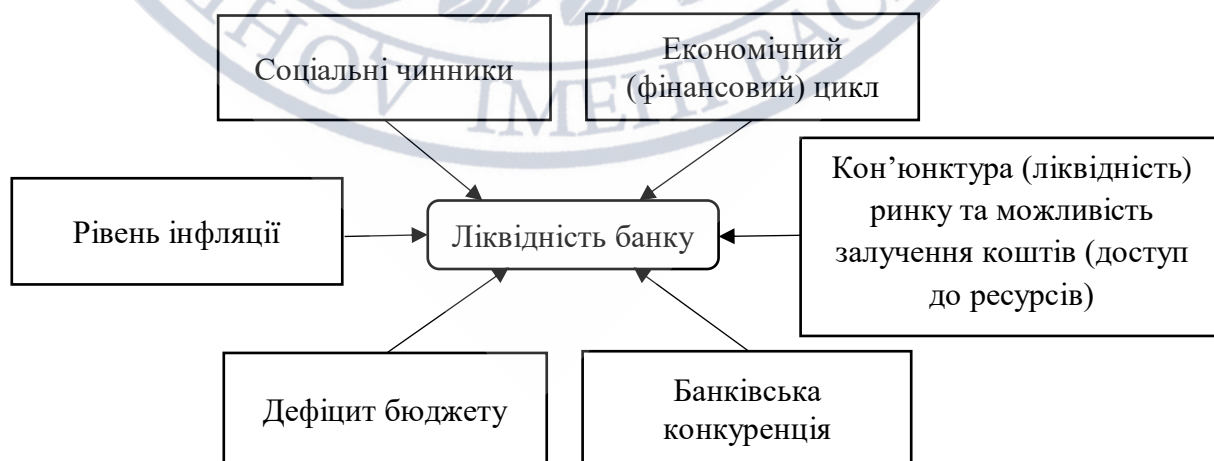


Рисунок 1.2 – Зовнішні фактори впливу на банківську ліквідність

Джерело: [складено на основі 12]

Зовнішні фактори впливають на ліквідність через фактичну вартість фінансування, очікування прибутковості і сприйняття учасниками ринку економічних ризиків для окремих ринків, економік і світової економіки в цілому. В результаті макроекономічна політика робить основний вплив як на пропозицію ліквідності, так і на попит на неї, хоча на практиці важливу роль відіграють і численні фактори приватного сектора [11].

Одним з основних зовнішніх факторів є стан фінансового ринку. Він характеризує перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів між банками.

Високий рівень розвитку ринку та стабільний стан ринку цінних паперів допомагає банкам в швидкому залученні коштів для підтримки ліквідності, а також допомагає в реалізації цінних паперів, якщо виникає така необхідність.

Даний фактор досить помітно впливає на ліквідність банку та ліквідність активів, адже ринок є необхідною умовою для ліквідності активів, який склався для їх реалізації [12].

Внутрішні фактори, що можуть вплинути на ліквідність банку, представлені на рис. 1.3.

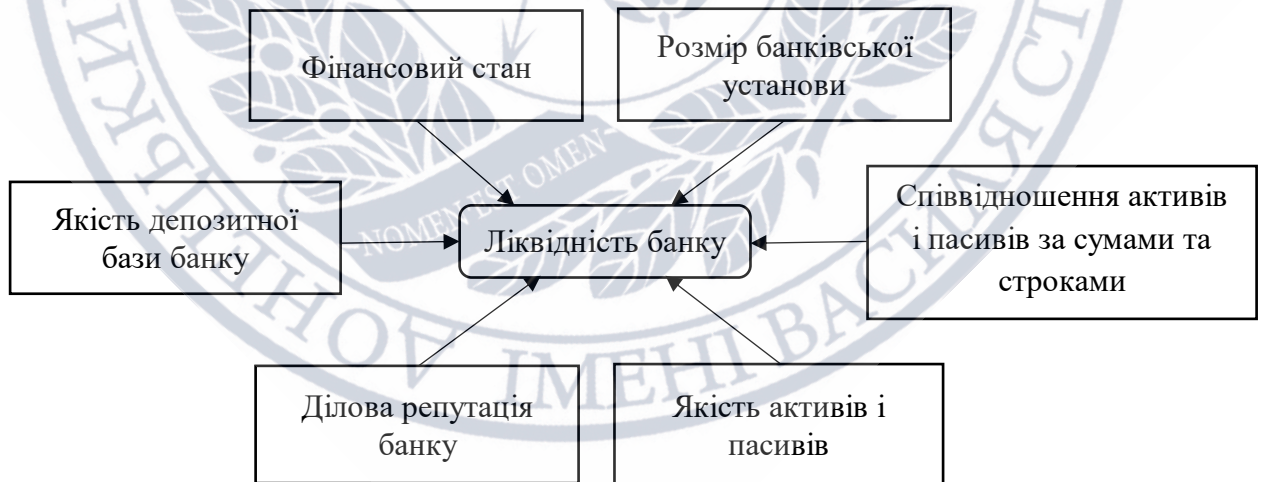


Рисунок 1.3 - Внутрішні фактори впливу на банківську ліквідність

Джерело: [складено на основі 12-13]

Важливим внутрішнім фактором, що визначає ступінь ліквідності банку, є якість депозитної бази. Депозитну базу утворюють кошти юридичних і фізичних осіб, акумульованих банком в вигляді коштів на розрахункових і

поточних рахунках, у строкових депозитних і ощадних вкладах. Критерієм якості депозитів (до запитання, термінових і ощадних) є їх стабільність. Чим більше стабільна частина депозитів, тим вище ліквідність банку, оскільки в цій частині акумульовані ресурси не залишають банк. Збільшення стабільної частини депозитів зменшує потребу банку в ліквідних активах [12].

Ринок фінансових послуг в певній мірі регулюється державою. Задля контролю за станом банківської ліквідності НБУ встановлює нормативи ліквідності.

Нормативи ліквідності – економічні нормативи, які встановлює Національний банк України з метою контролю за станом ліквідності банків: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6) [14]. Задля підтримки фінансової стабільності та підвищення стійкості банківської системи Правлінням НБУ було затверджено коефіцієнт покриття ліквідністю або LCR. Він став обов’язковим для банків з 1 грудня 2018 року та замінив нормативи ліквідності Н4 та Н5. У 2021 році НБУ запровадив новий коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR). Це один із коефіцієнтів запроваджений Базельським комітетом. Новий пруденційний норматив NSFR став обов’язковим для виконання з 1 січня 2021 року.

Таблиця 1.2 - Нормативи ліквідності банків

Норматив	Поняття	Мінімальне значення нормативів
Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR)	Норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відтоку грошових коштів протягом 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію [14].	не менше 100%
Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	Норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень стабільного фінансування, достатній для забезпечення фінансування діяльності банку на горизонті один рік [14].	до 1 жовтня 2021 року не менше 80%
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	Визначається як співвідношення ліквідних активів до зобов’язань з кінцевим строком погашення до одного року. Він визначає мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов’язань протягом одного року [14].	не менше 60%

Банки можуть здійснювати комплексну оцінку таких суттєвих видів ризиків:

- ризик ліквідності;
- кредитний ризик;
- ринковий ризик;
- процентний ризик банківської книги;
- комплаєнс-ризик;
- операційний ризик;
- інших суттєвих видів ризиків, на які банк наражається під час своєї діяльності [15].

Одним із основних ризиків банківської діяльності є ризик ліквідності. Він може виникнути через нездатність банку управляти незапланованими відтоками коштів або виконувати позабалансові зобов'язання [16].

Банк, який зіткнувся з ризиком ліквідності, може бути змушений залучати кошти за поточною підвищеною ставкою ринку, що може призвести до зниження прибутку банку.

Ризик ліквідності – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат. Ризик ліквідності виникає через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування або виконувати позабалансові зобов'язання [16].

Банки на регулярній основі здійснюють стрес-тестування ліквідності для різних короткострокових та довгострокових стрес-сценаріїв, що можуть реалізуватися як для банків, так і для ринку в цілому. Стрес-тестування проводиться з метою виявлення проблем з ліквідністю банку та оцінки відповідності результатів здійснення стрес-тестування [15].

На рисунку 1.4 наведена схема стрес-чинників ліквідності банку, його фактори чутливості та наслідки.

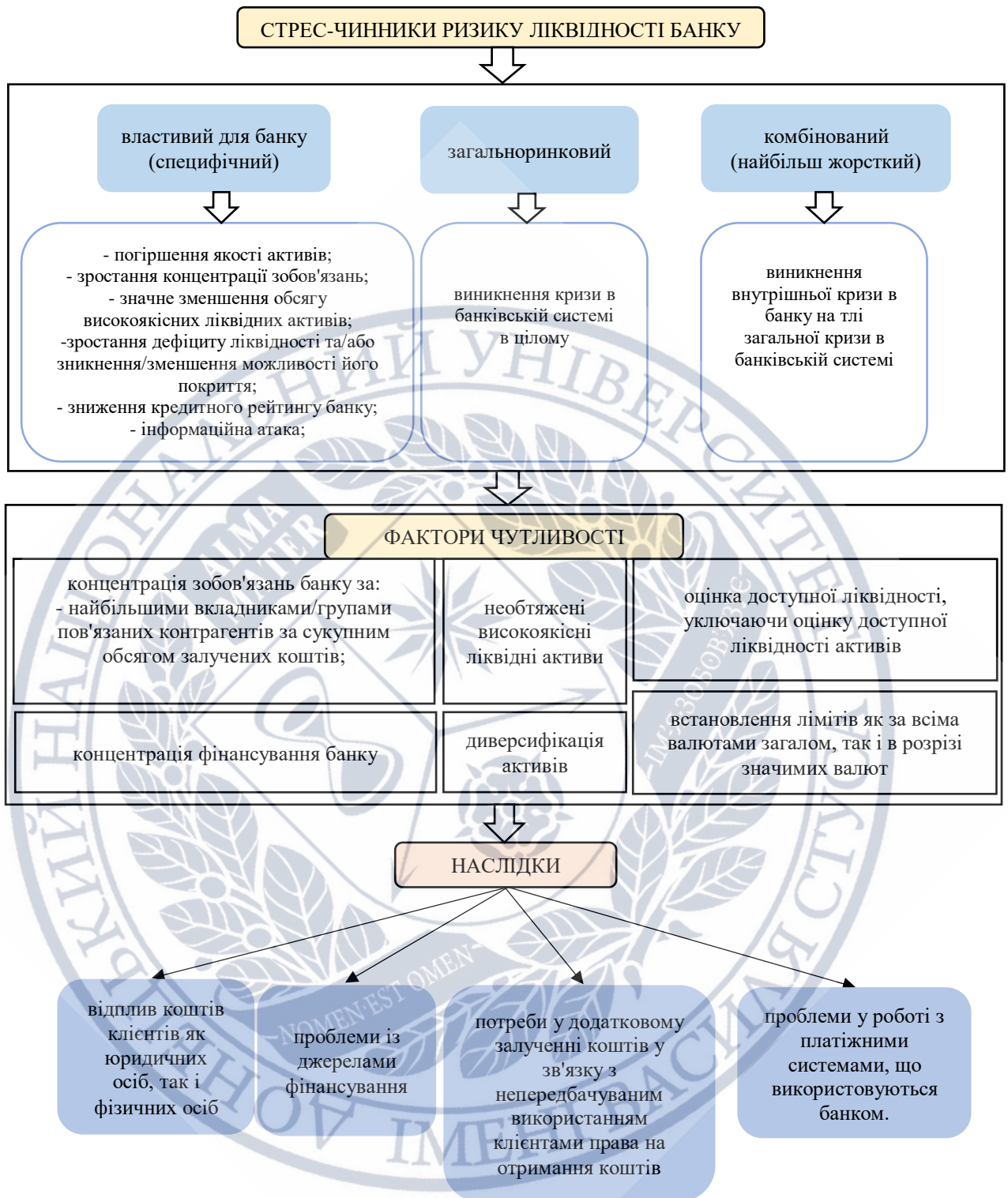


Рисунок 1. 4 – Стрес-чинники ліквідності банку

Джерело: [складено на основі 15]

Стрес-тестування - метод вимірювання ризику, що дає змогу оцінити потенційні несприятливі результати впливу ризиків як величину збитків, що можуть стати наслідком шоківих змін різних факторів ризиків (курсів

іноземних валют, процентних ставок та/або інших факторів), які відповідають виключним (екстремальним), але ймовірним подіям [15].

1.2 Концептуальний підхід до формування механізму управління ризиком ліквідності банку

Управління ліквідністю банківської системи країн є важливим аспектом діяльності ЦБ. Світові та локальні економічні кризи показали, що криза ліквідності негативно впливає на економіку держави, адже погіршення стану банків впливає на їх ділову активність та позначається на економічному зростанні.

Для управління ліквідністю банку необхідні оперативні дані про всі процеси, що відбуваються в банку, у тому числі видачі кредитів, залучення депозитів, здійсненні позабалансових операцій, тобто всього того, що може впливати на стан ліквідності банку.

В умовах фінансової кризи проблема формування механізму управління ризиком ліквідності є актуальною. Під ризиком ліквідності слід розуміти невиконання банком зобов'язань у відповідний момент і неможливість залучення фінансових ресурсів для реалізації поставлених завдань. Тому для управління ліквідністю використовуються різні методи (рисунок 1.5) і деякі можна використовувати одночасно.

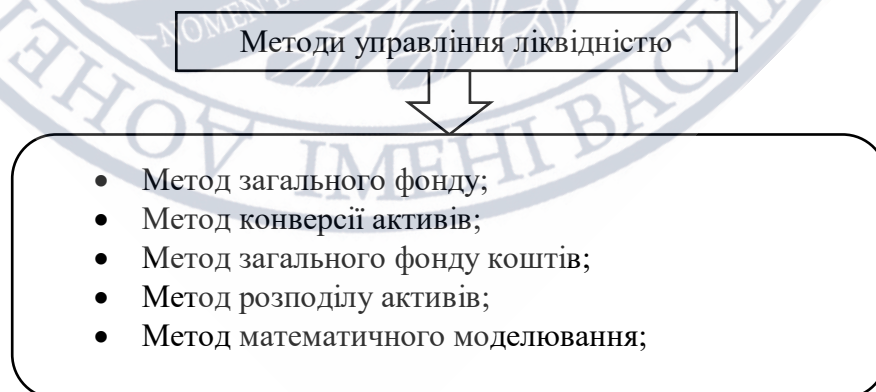


Рисунок 1.5 - Методи управління ліквідністю банку

Джерело: [складено на основі 17]

В управлінні ліквідністю банку виділяють наступні методи: метод загального фонду, метод конверсії активів, метод загального фонду коштів, метод розподілу активів, метод математичного моделювання [17].

Сутність методу загального фонду полягає в об'єднанні всіх ресурсів з різних джерел і розподіл їх незалежно від джерел надходження. Недоліками цього методу є відсутність чітких критеріїв розподілу коштів за видами активів, не враховується вимога ліквідності стосовно різних джерел ресурсів [17].

Сутність методу конверсії активів полягає в тому, що ресурси діляться за критерієм швидкості їхнього руху. Метод застосовують, якщо всередині банку існує кілька центрів ліквідності й прибутковості. Перевага методу полягає в тому, що зменшення частки ліквідних активів і вкладення додаткових коштів у позички й інвестиції веде до збільшення норми прибутку [17].

Використання методів загального фонду коштів і методу розподілу активів визначається в тому, що акцент робиться на ліквідності обов'язкових резервів і можливому вилученні внесків, не досить уваги приділяється необхідності задовольняти заявки клієнтів на кредит. Не враховується наявність сезонних коливань, при цьому попит на кредит може рости в момент, коли обсяг внесків знизився. Дані методи опираються на середній, а не граничний рівень ліквідності. Середнє відношення касової готівки й державних цінних паперів до загальної суми внесків може бути достатнім для оцінки ліквідності банківської системи.

Ефективними є використання математичних методів, які дозволяють зв'язати проблему ліквідності з проблемою прибутковості. Перевага методу полягає в тому, що математична модель дозволяє визначити єдине оптимальне рішення [17].

При управлінні ліквідністю банку банк здійснює ряд етапів, які зображені на рисунку 1.6.

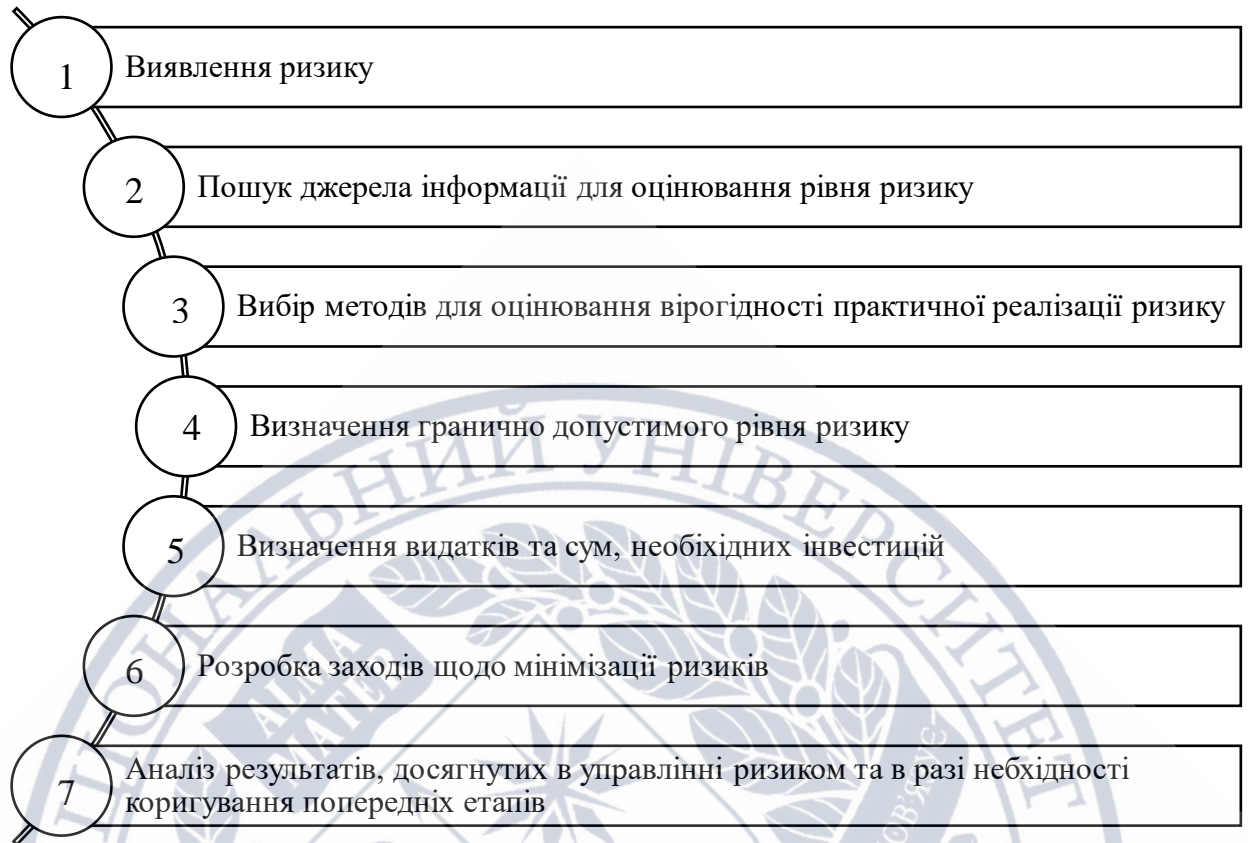


Рисунок 1.6 - Етапи управління банківськими ризиками

Джерело: [складено на сонові 18]

Основна ціль управління ризиком ліквідності БС – це досягнення необхідного рівня ліквідності банків для забезпечення стабільної роботи банківської системи.

Для побудови теоретичного фундаменту формування механізму управління ризиком ліквідності банку побудуємо концепцію формування механізму управління ризиком ліквідності банку.

Під концепцією розуміється система вихідних теоретичних положень, які описують процес формування механізму управління ризиком ліквідності, що відображає формулювання мети, цілей та принципів управління (рис. 1.7)

Метою концепції формування механізму управління ризиком ліквідності банку є безперебійне забезпечення достатнього рівня ліквідності банку за мінімальних втрат.

Перший елемент концепції формування механізму управління ризиком ліквідності банку передбачає постановку завдань. До завдань слід віднести:

аналіз ліквідності банків України, оцінку ризику ліквідності банків України, планування ліквідності та моніторинг ризику ліквідності банку, організацію управління ризиком ліквідності банків, управління наслідками реалізації ризику ліквідності. Найбільш складним завданням управління ризиком ліквідності банку є підтримка оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю, що потребує підтримки оптимальної структури балансу банку.

Другий елемент концепції формування механізму управління ризиком ліквідності банку описує принципи управління, до яких слід віднести: принципи безперервності, комплексності, послідовності, обачності, оперативності, обмеженості.

Третій елемент концепції передбачає об'єкти та суб'єкти механізму управління ризиком ліквідності банку. Об'єктом механізму є ризик ліквідності, внаслідок якого виникають збитки або додаткові витрати унаслідок неспроможності банку виконувати свої зобов'язання у належні строки. Суб'єктами системи управління ризиком ліквідності банку є:

- рада банку;
- комітет ради банку з управління ризиками (за наявності);
- кредитний комітет правління банку;
- правління банку;
- комітет з управління активами та пасивами;
- інші колегіальні органи банку;
- підрозділ внутрішнього аудиту;
- головний ризик-менеджер та підрозділ з управління ризиками [15].

Четвертий елемент концепції передбачає характеристику інструментів концепції управління ризиком ліквідності банку. Банк для оцінки ризику ліквідності використовує такі інструменти:

- аналіз дотримання нормативів ліквідності та норм обов'язкового резервування, установлених Національним банком;

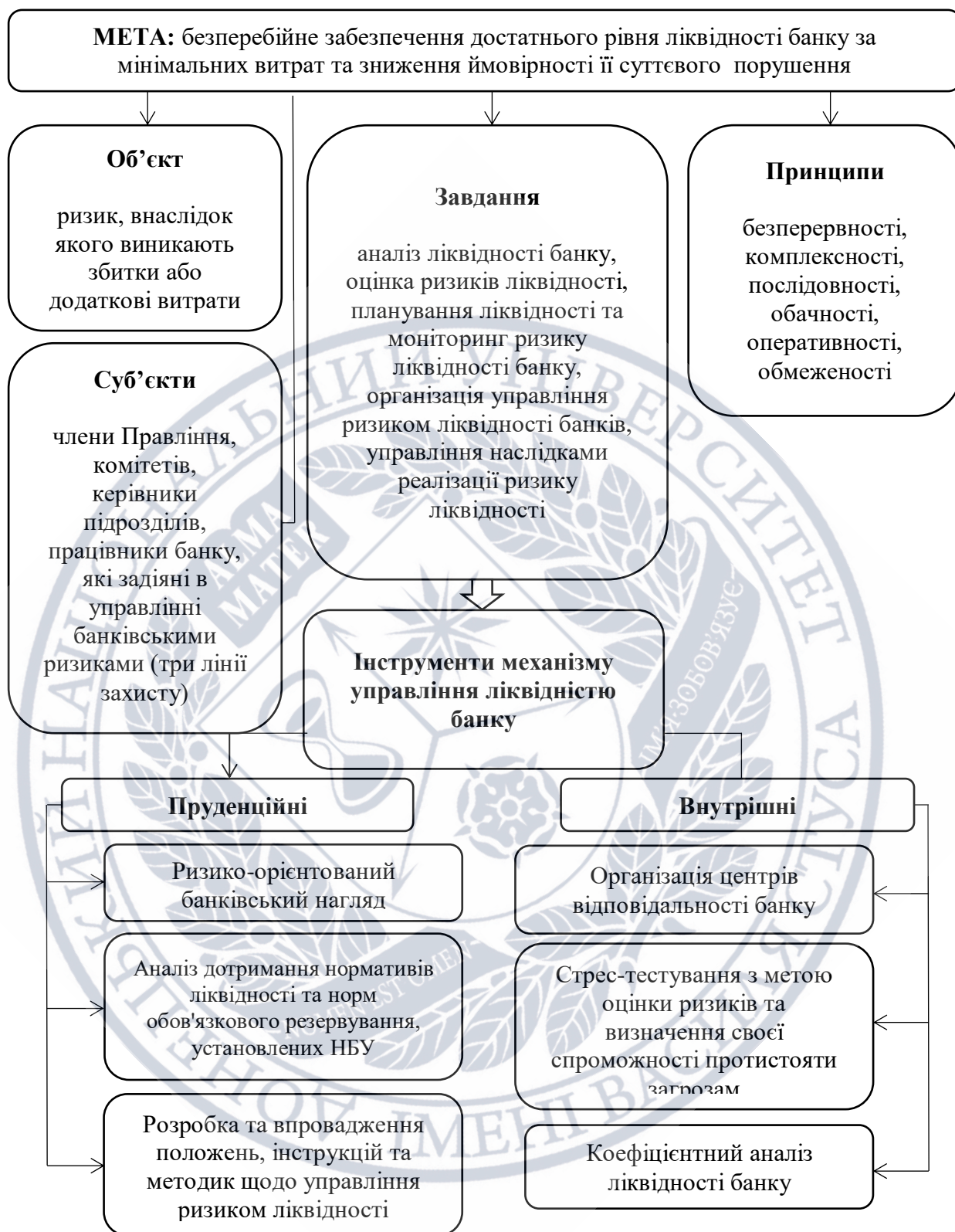


Рисунок 1.7 - Концептуальний підхід до формування механізму управління ризиком ліквідності банку

Джерело: [розроблено на основі 15]

- GAP-аналіз, що відображає часову неузгодженість між вимогами та зобов'язаннями банку (як балансовими, так і позабалансовими) за контрактними або очікуваними строками погашення.
- аналіз концентрації зобов'язань банку за значимими групами контрагентів, інструментами/продуктами, а саме коефіцієнтів концентрації в загальних зобов'язаннях банку
- моніторинг наявних необтяжених високоякісних ліквідних активів, що підтримуються як можливе забезпечення на випадок реалізації стрес-сценаріїв, уключаючи втрату або погіршення умов залучення незабезпечених і доступних у нормальних умовах забезпечених джерел фінансування за видами та значимими валютами;
- аналіз інформації про ситуацію на ринку цінних паперів та фінансовому секторі, а також ринкових характеристик цінних паперів, включених до переліку високоякісних ліквідних активів;
- аналіз ризику ліквідності банку в межах операційного дня [15];
- стрес-тестування як метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора - валютного курсу, процентної ставки тощо [19].
- організаційна структура системи управління ризиками, яка допомагає в забезпеченні чіткого розподілу функцій, обов'язків і повноважень з управління ризиками між усіма суб'єктами системи управління ризиками та передбачає їх відповідальність згідно з таким розподілом [15].

Застосування інструментів механізму управління ризиком ліквідності вимагає великої підготовки та організаційної роботи з метою ефективного виконання базових функцій: аналізу, планування, організації, контролю та регулювання.

Однією з цілей управління ризиком ліквідності є планування та прогнозування. Аналіз, планування та прогнозування ризику ліквідності банківської системи вимагає оцінки великої кількості факторів впливу із застосуванням різноманітних методів планування та прогнозування. Саме комплексний підхід до прогнозування економічних явищ поєднує в собі сценарне планування і прогнозування, суть якого полягає у побудові альтернативних напрямків чи моделей розвитку досліджуваного об'єкта та передбачає, як найбільш оптимальний, так і найгірший сценарії зміни зовнішнього і внутрішнього середовища. Ефективна побудова сценаріїв дозволяє сформувати оптимальний алгоритм управлінських рішень, спрямованих на стратегічний розвиток і дає змогу звести очікувані втрати до мінімуму, коли вони неминучі.

Разом із завданнями планування і прогнозування реалізується організація механізму управління ризиком ліквідності банку. До основних етапів організації управління слід віднести: формування цілей управління ліквідністю, розробка нормативно правових актів та методичних рекомендацій, встановлення нормативних вимог. Декларування цілей є важливим елементом механізму управління ризиком ліквідності банку, адже цілі є орієнтиром для банків, відповідно дозволяють здійснювати самоконтроль.

Регулювання ліквідності здійснюється шляхом вирівнювання балансу центрального банку, управління золотавалютними резервами, шляхом застосування інструментів грошово-кредитної політики. На мікроекономічному рівні контроль за ризиком ліквідності здійснюється за допомогою застосування нормативів ліквідності.

Обґрунтування механізму управління ризиком ліквідності банку потребує подальшого практичного аналізу основних аспектів управління ліквідністю банківської системи на мікро- та макро- рівнях.

Висновки до розділу 1

За результатами досліджень теоретико - концептуальних основ ліквідності визначено, що поняття «ліквідність» досліджено багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Отже, можна зробити висновок, що ліквідність – це можливість або готовність на першу вимогу та спроможність або здатність виконувати зобов’язання перед контрагентами, задовольняти кредитні заявки та вчасно відповідати на можливі ризики.

Ліквідність комерційного банку є основною характеристикою надійності і стабільності. Кожен комерційний банк повинен забезпечувати підтримку своєї ліквідності на заданому рівні. У ході дослідження визначено, що на ліквідність банку можуть впливати зовнішні та внутрішні фактори та загрози. До зовнішніх слід віднести соціальні чинники, рівень інфляції, дефіцит бюджету, банківська конкуренція та кон’юнктура ринку. До внутрішніх факторів слід віднести фінансовий стан банку, концентрація депозитної бази банку, розмір банківської установи, співвідношення активів та пасивів за сумами та строками, якість активів, частка високоякісних ліквідних активів в активах банку.

Встановлено, що ліквідність банку регулюється державою за допомогою встановлення нормативів, таких як: норматив короткострокової ліквідності (Н6), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

Розроблено концепцію щодо механізму регулювання ліквідності банку, в якій визначено мету, основні завдання, об’єкт та суб’єкти механізму, принципи та досліджено основні інструменти, за допомогою яких регулюється ліквідність банку. В якості інструментів управління ризиками зазначено: організація центрів відповідальності банку, стрес-тестування як метод оцінки ризиків для визначення можливості банку протистояти потенційним загрозам та коефіцієнтний метод управління ліквідністю банку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ТА РИЗИКІВ, ЩО ЇЇ ПОРУШУЮТЬ

2.1 Аналіз ліквідності банків та чинників її динаміки в Україні

Ліквідність банківської системи – динамічний стан, який забезпечує своєчасність, повноту та безперервність виконання всіх грошових зобов'язань банківської системи країни, характеризує рівень її надійності та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки [20].

Ліквідність для банку є запорукою фінансової стійкості, адже якщо банк володіє ліквідними коштами, то він здатний виконувати деякі функції:

- віддавати вкладникам кошти;
- сплачувати випущені цінні папери;
- здійснювати платежі за дорученням клієнтів
- сплачувати зобов'язання перед контрагентами [21].

Аналіз ліквідності в банку здійснюється на основі:

- прогнозування потоків грошових коштів в розрізі основних валют і розрахунку пов'язаного з даними потоками грошових коштів необхідного рівня ліквідних активів;
- аналізу фактичних значень і динаміки показників ліквідності;
- підтримки портфеля високоліквідних активів, який можна вільно реалізувати в якості захисного заходу в разі розриву касової ліквідності;
- здійснення контролю за відповідністю балансових показників ліквідності банку законодавчо встановленим нормативам.

За останній рік діяльності фінансовий стан банків зазнав негативного впливу обставин, пов'язаних із пандемією. За даними НБУ «Український банківський сектор продемонстрував стійкість до корона-кризи: банки прибуткові, високоліквідні, мають достатній запас міцності для належного виконання своїх функцій та підтримки економіки кредитними ресурсами. За

часів економічної кризи банки не були фактором погіршення економічної нестабільності, а навпаки – підтримують бізнес і сприяють відновленню економічного зростання»[22].

Але криза Covid-19 вплинула на діяльність банківського сектору, адже прибуток банків станом на 2020 рік знизився на 29% у порівнянні з минулорічним періодом і становив 39,7 млн. грн. Станом на 01.08.2021 р. прибуток банків склав 45,5 млн. грн.

Оскільки доходи і витрати банківського сектору є одним із чинників формування їх ліквідності, проаналізуємо їх стан протягом 5 років у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - Доходи і витрати банків України протягом 2017-2021 рр., у млн. грн.

Показник (у млн. грн.)	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	01.10. 2021 р.
ДОХОДИ					
ДОХОДИ	178 054	204 554	243 102	250 171	217 759
Процентні доходи	124 009	140 803	152 954	147 743	137 032
Комісійні доходи	37 138	50 969	62 057	70 640	74 722
Результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	7 224	1 853	16 225	21 507	- 3 578
Інші операційні доходи	7 264	8 589	8 147	6 813	5 812
Інші доходи	1 349	1 809	2 809	2 705	2 735
Повернення списаних активів	1 070	532	909	763	1 036
ВИТРАТИ					
ВИТРАТИ	204 545	182 215	184 746	210 445	159 405
Процентні витрати	70 971	67 760	74 062	62 895	42 399
Комісійні витрати	9 650	13 159	18 096	24 132	27 709
Інші операційні витрати	11 719	16 800	11 790	16 405	12 813
Загальні адміністративні витрати	44 202	53 670	62 936	69 437	61 616
Інші витрати	15 116	2 011	2 379	2 728	2 499
Відрахування в резерви	49 206	23 758	10 714	31 037	7 591

Податок на прибуток	3 681	5 057	4 769	3 811	4 777
Чистий прибуток (збиток)	-26 491	22 339	58 356	39 727	58 354

Джерело: [складено на основі 23]

Вітчизняні банки в 2020 році за підсумками своєї діяльності отримали чистий прибуток 39 727 млн. грн., а не збиток, як це було у 2017 р., відповідно – 26 491 млн. грн. У порівнянні з 2017 роком чистий прибуток збільшився на 66 218 млн. грн. і склав станом на 2020 рік – 39 727 млн. грн. На рисунку 2.1 можна побачити, як коливався прибуток (збиток) банківського сектору України.

У структурі доходів за 2020 рік левову частку займають процентні доходи – 147 743 млн. грн. (60%), а серед витрат – загальні адміністративні витрати 69 437 млн. грн. (33%). При детальнішому аналізі необхідно зауважити, що протягом 2017-2019 рр. процентні витрати коливались.

Чистий прибуток банківського сектору протягом 2017-2019 рр. зростав., у 2020 р. відбулось його зменшення на 18 629 млн. грн. (32%). Причиною такого спаду могла стати пандемія.

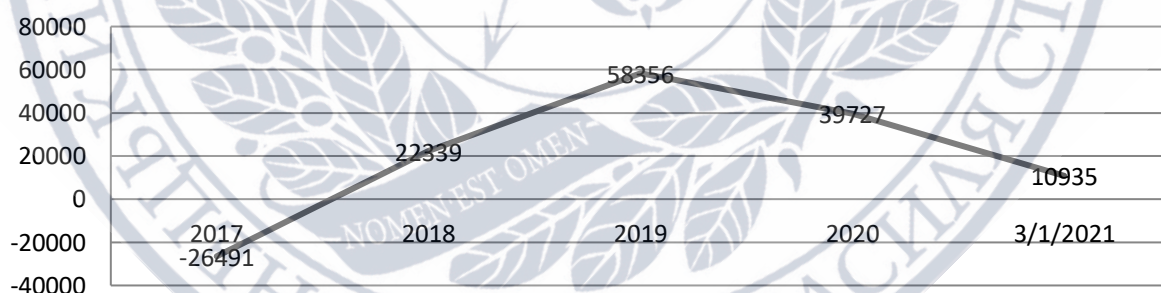


Рисунок 2.1 - Чистий прибуток (збиток) банківського сектору України, млн. грн.

Джерело: [складено на основі 23]

Головним чинником стійкості банківської системи є ефективне управління ліквідністю та дотримання встановлених вимог ліквідності банків.

Банківська система України постійно контролює баланс між активами та пасивами, а також строки повернення коштів за кредитами та строки

закінчення депозитів. Банківська система робить це з метою забезпечення стійкості та стабільності, а також задля того, щоб бути впевненою, що зможе задовольнити потреби своїх клієнтів в будь-який момент. Держава через Національний банк України здійснює контроль ліквідності банків за допомогою встановлення нормативів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Нормативи ліквідності банківської системи, у %

Норматив	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	01.10.2021 р.
H4 (не менше 20%)	46,40	65,01	66,37	-	-
H5 (не менше 40%)	104,55	103,65	99,05	-	-
H6 (не менше 60%)	95,85	94,97	94,40	88,55	89,21
LCR (не менше 100%)	-	-	504,99	450,38	530,06
NSFR (не менше 80%)	-	-	-	-	226,15

Джерело: [складено на основі 23]

З 2 вересня 2019 року нормативи H4 та H5 банками не розраховуються, тому дані за два останні роки відсутні.

Проаналізувавши дані таблиці 2 бачимо, що норматив H4 у 2018 році зріс на 40% порівняно з 2017 роком. Норматив H5 досягнув максимального значення у 2017 році і становив 104,55%, що на 1% більше ніж у 2018 році та у 2,6 рази більше за нормативне значення.

Норматив короткострокової ліквідності H6 в період з 2017 по 2019 рік має тенденцію до зменшення 95,85% і відповідно 94,40%. У 2018 році його показник знизився і становив 94,97%, що у 1,6 разів більше за нормативне значення.

Норматив LCR, який банки почали розраховувати з 1 грудня 2019р. протягом 2019-2021рр. в середньому в 5 разів перевищує нормативне значення. Норматив NSFR, який став обов'язковим для банків з 1 січня 2021 року, становить в середньому по всіх банках 226,15%, що в 2,8 рази перевищує нормативне значення.

Для більш наглядного виконання коефіцієнту покриття ліквідністю (LCR) було проведено аналіз на групі системно важливих банків протягом 2020-2021 рр. за всіма валютами та окремо в іноземній валюті у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Виконання системно важливими банками України нормативу LCR, %

Банки	Норматив LCR за всіма валютами (не <100%)		Норматив LCR в іноземній валюті (не <100%)	
	01.09.2020	01.09.2021	01.09.2020	01.09.2021
АТ «Укрексімбанк»	390,41	268,32	379,73	302,04
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	368,50	279,46	652,64	243,31
АТ «Такскомбанк»	157,36	144,38	222,28	223,51
Акціонерний банк «Південний»	121,78	166,68	180,82	261,49
АТ «ПУМБ»	207,03	164,46	223,99	213,87
АТ «УкрсибБанк»	351,82	371,43	251,88	372,69
АТ «Укргазбанк»	243,81	185,40	161,68	127,23
АТ «ОТП Банк»	237,38	176,95	274,56	243,56
АТ «Ощадбанк»	362,84	302,99	227,44	212,38
АТ КБ «ПриватБанк»	246,96	251,29	217,86	211,27
АТ «А-Банк»	690,33	485,58	616,36	264,92
АТ «Універсал Банк»	290,41	253,87	365,38	215,79
АТ «Альфа-Банк»	456,26	251,17	574,90	608,48

Джерело: [складено на основі 23]

Аналіз виконання нормативу LCR засвідчив, що усі банки України перевищують нормативне значення у декілька разів. Лідерами серед усіх банків по виконання нормативу, показник яких перевищує норму у більше ніж 6 разів стали АТ «Райффайзен Банк Аваль» та АТ «А-Банк».

Згідно з офіційними даними банки України володіли весь час значним запасом ліквідності, адже всі нормативи перевиконувалися. Проте кількість банків в Україні з 2017 року зменшилась від 82 до 71 одиниць (станом на 01.09.2021 р.), тобто декілька банків втратила платоспроможність та були визнані банкрутами.

Національний банк України здійснює регулювання ліквідності банківської системи в межах та обсягах, що визначені Правлінням Національного банку після розгляду зазначеного питання Комітетом з

монетарної політики Національного банку, шляхом застосування таких інструментів:

- 1) операції прямого репо;
- 2) операції з рефінансування (кредити овернайт, кредити рефінансування);
- 3) операції з державними облігаціями України;
- 4) операції з власними борговими зобов'язаннями [24].

В таблиці 2.4 проведений аналіз з обсягу наданих коштів через постійну діючу лінію рефінансування (кредити овернайт).

Кредити рефінансування призначені для підтримки ліквідності банків у разі виникнення неочікуваного та тимчасового її дефіциту у зв'язку з незапланованим відпливом ресурсів (наприклад, вилученням депозитів) або неповерненням у визначений строк коштів від здійснення активних операцій [25].

Таблиця 2.4 - Обсяг наданих коштів для регулювання ліквідності банківської системи НБУ

Показник	Стандартне відхилення, млн. грн.	Середнє значення млн. грн.	Коефіцієнт варіації, %
2017 р.	500,1	358,3	139,5
2018 р.	1152,2	1763,5	65,3
2019 р.	841,2	577,6	145,6
2020 р.	662,7	514,1	128,9
06.05.2021 р.	98,5	167,9	58,6

Джерело: [складено на основі 23]

Аналізуючи дані бачимо, що найбільший обсяг наданих коштів був у 2018 році, середнє значення якого досягло 1152,2 млн. грн. На рисунку 2.2 зображено обсяг наданих коштів станом на 2018 рік.

Для прикладу можна проаналізувати обсяг наданих коштів станом на 2020 р., щоб побачити, як вплинула пандемія коронавірусу на діяльність банківської системи України. (рис. 2.3). Як бачимо з рисунку 3 в березні показники досягли найбільшої величини, що може бути пов'язано з початком пандемії, і він сягав 2 039,04 млн. грн.

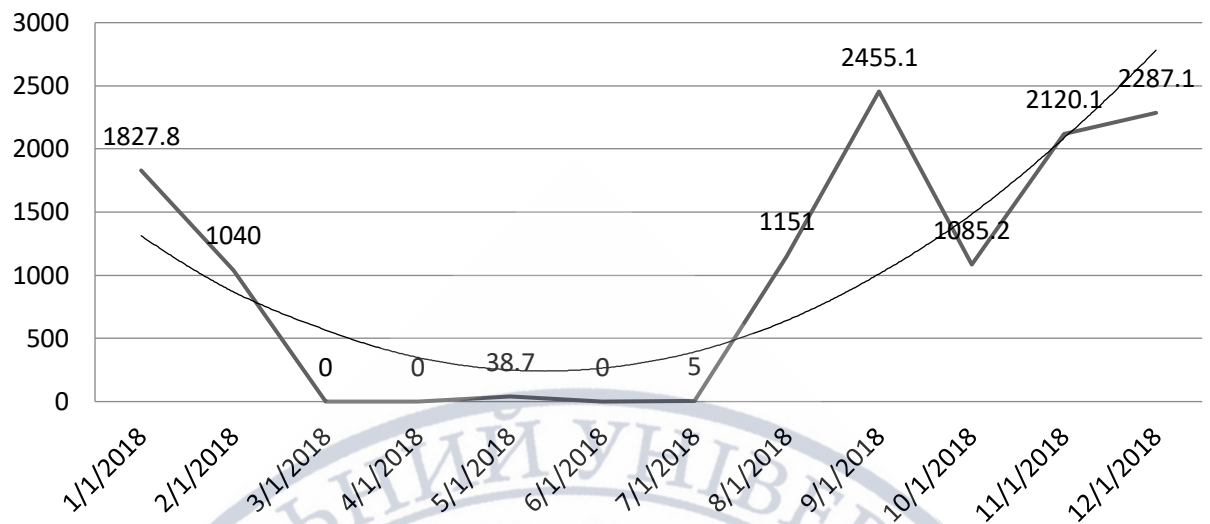


Рисунок 2.2 - Обсяг наданих коштів НБУ для врегулювання проблем із ліквідністю протягом 2018 р., у млн. грн.

Джерело: [складено на основі 23]

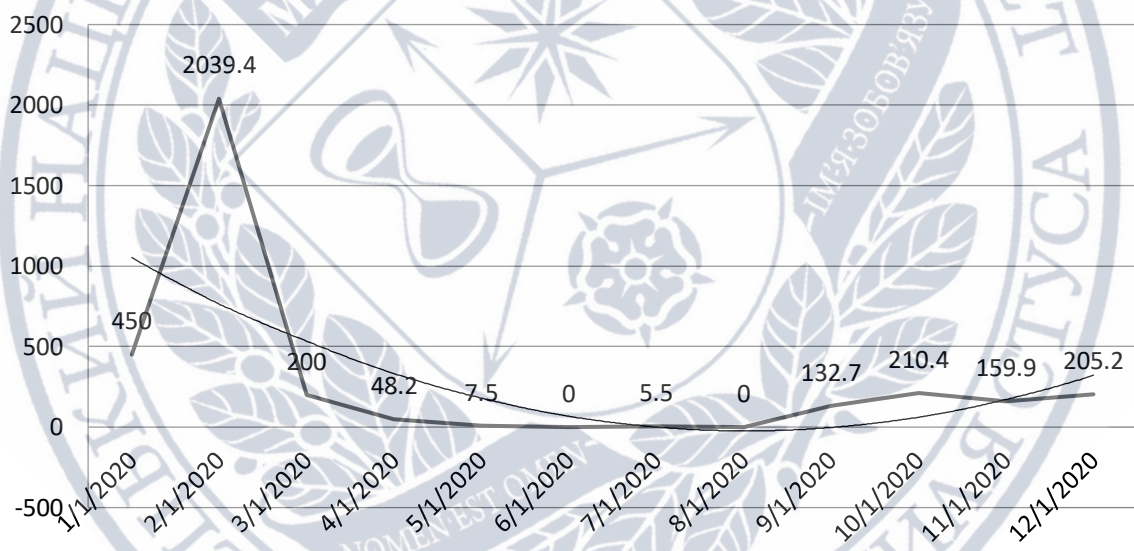


Рисунок 2.3 - Обсяг наданих коштів НБУ для врегулювання проблем із ліквідністю протягом 2020 р., у млн. грн.

Джерело: [складено на основі 23]

На динаміку ліквідності банків можуть впливати ряд чинників (рис. 2.4). Це і чинники які виникають конкретно в банківській установі, так і чинники, які є не контрольованими зі сторони банків. Значний вплив на ліквідність має стан економіки країни. Нестабільний стан економіки викликає недовіру у клієнтів та інвесторів щодо банківського сектору, що призводить до відтоку депозитів з банків та до послаблення ліквідності.



Рисунок 2.4 - Чинники впливу на динаміку ліквідності банку

Джерело: [складено на основі 12]

Для виконання всіх зобов'язань, банки постійно підтримують на достатньому рівні ліквідність, забезпечують оптимальне співвідношення між залученими та власними коштами та формують структуру активів задля збільшення частки високоякісних активів.

2.2 Оцінка ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» та ризиків, що її порушують

Ліквідність банку – це його спроможність забезпечувати своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, завдяки збалансованості між строками та сумами погашення розміщених активів і строками та сумами виконання зобов'язань, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів. З метою підтримання ліквідності банк повинен мати певний резерв коштів для виконання непередбачених зобов'язань, які можуть бути обумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів [26].

Першим етапом оцінки ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» є аналіз активів. Обсяги активів АТ КБ «ПриватБанк» наведено в табл. 2.5.

Динаміка обсягу активів банку протягом 2016 - 2020 років представлена у табл. 2.5. показала, що грошові кошти та їх еквіваленти станом на 31.12.2020 рік склали 49,91 млрд. грн., що становить 13,0%

чистих активів. Кредити та заборгованість клієнтів банку за 12 місяців 2020 року зменшились на 7,6% і становили 55,0 млрд. грн.

Таблиця 2.5 - Обсяги активів банку протягом 2016 – 2020 рр., у млн. грн.

Показники (у млн. грн.)	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Темп зростання, 2019 р. до 2018 р., у %	Темп зростання, 2020 р. до 2019 р., у %
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	30 159	25 296	27 360	45 894	49 911	67,74	8,7
Заборгованість банків	2 410	4 516	0	27 118	25 059	-	-7,6
Кредити та аванси клієнтам	43 583	38 335	50 140	59 544	55 021	18,76	-7,6
Передоплата з поточного податку на прибуток	181	184	184	2 257	6 660	1 126,0	195,0
Інвестиції в дочірні та асоційовані підприємства	433	30	30	155	30	80,6	-80,6
Інвестиційні цінні папери	64 409	126 676	180 081	152 157	221 661	-15,51	45,6
Інвестиційна нерухомість	1 358	579	3 340	3 379	2 933	1,17	-13,1
Інші фінансові активи	229	490	2 743	2 210	3 448	-19,43	56,0
Приміщення та нематеріальні активи	3 956	3 326	3 793	4 764	5 894	25,5	23,7
Майно, що перейшло у власність банку	21 836	11 268	1 361	1 244	1 228	-8,6	-1,2
Активи, утримувані для продажу	0	117	117	0	32	-	-
Інші активи	9 585	9 652	8 899	9 285	8 900	4,34	-4,1
Активи всього	205 183	254 805	278 048	309 723	382 525	11,39	23,5

Джерело: [складено на основі 27]

Найвагомішою статтею активів АТ КБ «ПриватБанк» у досліджуваному періоді були інвестиційні цінні папери, у 2016 році їх питома вага становила 31,4%, у 2017 році – 49,7%, у 2018 році – 64,7%, у 2019 році – 49,1%, а у 2020 році – 57,9%. Другою за важливістю складовою

були кредити, надані клієнтам, за підсумками 2020 року їх частка становила 14,3% усіх активів.

На рисунку 2.5 зображено обсяги активів АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2016-2020 рр.

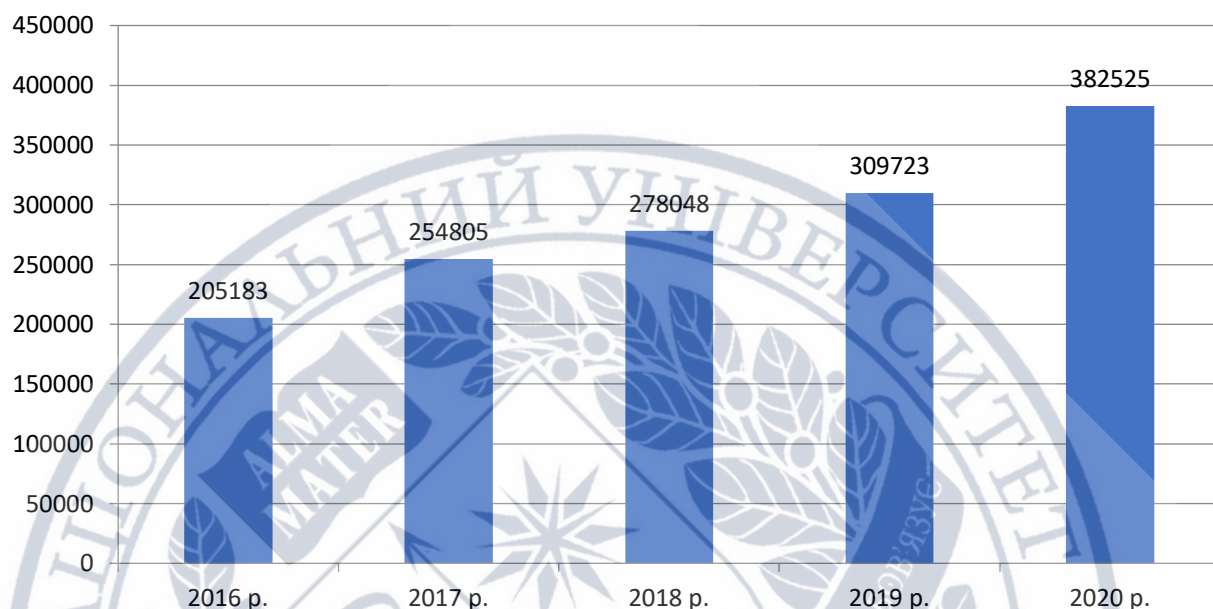


Рисунок 2.5 - Активи АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2016-2020 рр., у млн. грн.

Джерело: [складено на основі 27]

Динаміка обсягу активів банку протягом 2016 - 2020 років представлена на рисунку 2.5 показала, що протягом досліджуваного періоду активи АТ КБ «ПриватБанк» зросли у порівнянні 2016 року із 2020 роком на 86,4% або 177 342 млн. грн. При цьому найбільше таке зростання відбулося у 2020 році на 23,5% або 72 802 млн. грн.

АТ КБ «ПриватБанк» є одним із лідерів серед банків, тому можна визначити його місце за рівнем активів у банківській системі (рис. 2.6.)

Як видно з даних рис. 2.6, за величиною активів АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2016-2020 років займав приблизно 16% від обсягу активів банківської системи.

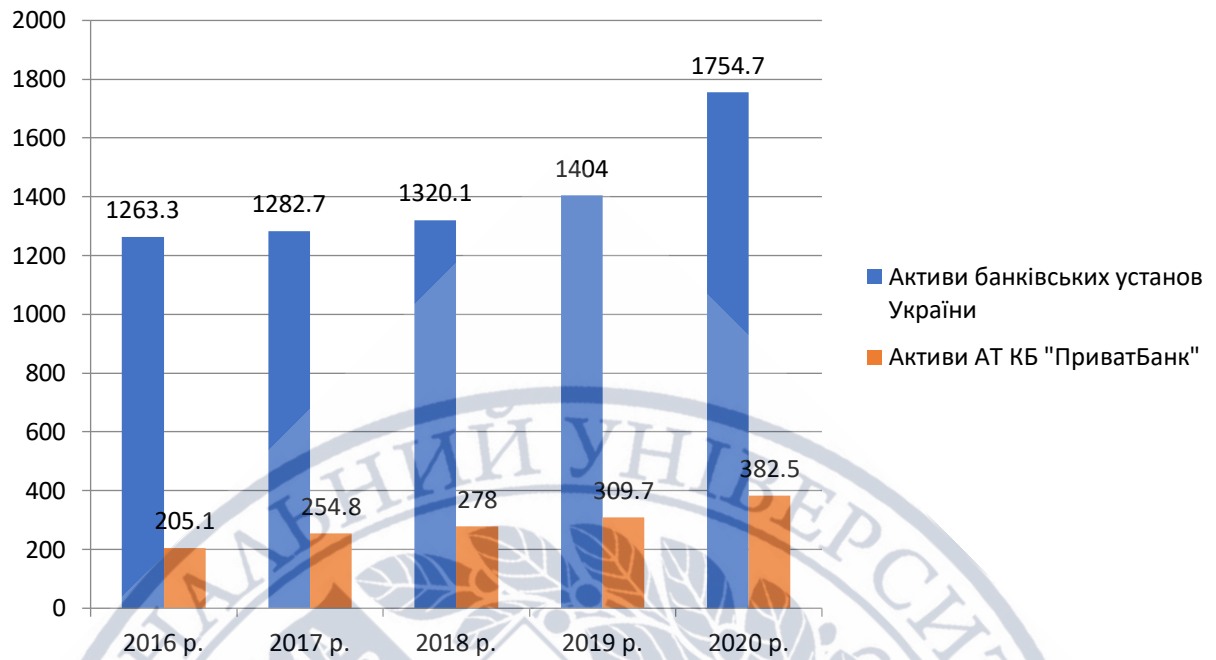


Рисунок 2.6 - Динаміка активів АТ КБ «ПриватБанк» у порівнянні із загальними активами банківських установ України у 2016-2020 рр., у млрд. грн.

Джерело: [складено на основі 27]

Рівень ресурсної бази банку є важливим фактором впливу на ліквідність. Ресурсна база характеризується співвідношенням власного капіталу та зобов'язань, аналіз якої проведений у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Ресурсна база АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2016-2020 рр., у млн. грн.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Зобов'язання	206 065	230 012	246 584	255 194	329 700
Динаміка, %	-	11,6	7,2	3,5	29,1
Всього капіталу	- 882	24 793	31 464	54 529	52 825
Динаміка, %	-	2910,9	26,9	73,3	-3,1
Співвідношення зобов'язань та власного капіталу	- 233,6	9,2	7,8	4,6	6,2

Джерело: [розраховано на основі 27]

За даними таблиці бачимо, що протягом досліджуваних років зобов'язання банку зростають на 60% або 123 635 млн. грн., але відповідно відбувається зростання власного капіталу – на 6089,2%.

Структура зобов'язань банку показує якісну та кількісну оцінку його довгострокових та поточних зобов'язань. Інформацію про обсяги зобов'язань банку наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 - Обсяги зобов'язань банку протягом 2016-2020рр., у млн. грн.

Показники (у млн. грн.)	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Темп зростання, 2019 р. до 2018 р., у %	Темп зростання, 2020 р. до 2019 р., у %
Заборгованість перед НБУ	18 047	12 394	9 817	7 721	0	-21,35	-
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	2 667	234	195	201	2	3,08	-99,0
Кошти клієнтів	181 133	212 167	231 055	240 621	312 708	4,14	29,9
Власні боргові цінні папери та інші позикові кошти	2	2	2	0	0	0	0
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	94	106	136	121	146	-11,0	20,6
Резерви зобов'язань та відрахувань	4 000	4 397	3 132	3 260	12 082	4,0	270,6
Субординований борг	122	129	0	0	0	0	0
Зобов'язання всього	206 065	230 012	246 584	255 194	329 700	3,49	29,1

Джерело: [складено на основі 27]

Динаміка обсягів зобов'язань банку протягом 2016 - 2020 років представлена у табл. 2.7. показує, що заборгованість АТ КБ «ПриватБанк» перед НБУ за результатами 2020 року знизилась до нуля: з 7,721 млрд. грн. до 0,0 млрд. грн. При цьому зазначимо, що за результатами 2018 року заборгованість банку перед НБУ скоротилась на 20,79%: з 12,394 млрд. грн. до 9,817 млрд. грн. В цілому, АТ КБ «ПриватБанк» не має гострої залежності від ресурсів НБУ, так як на кінець 2020 року показник становив 0,0 млн. грн.

Далі аналізуємо ключові статті доходів та витрат АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2017-2020рр. (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 - Ключові статті доходів та витрат АТ КБ «ПриватБанк»,
млн. грн., у %

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2019 р. від 2018 р.		Відхилення 2020 р. від 2019 р.	
					млн. грн.	%	млн. грн.	%
Процентні доходи	24 485	30 754	33 841	33 563	3 087	10,0	-278	-0,82
Процентні витрати	18 374	14 002	14 174	11 961	172	1,2	-2 213	-15,6
Чистий процентний дохід	6 111	16 752	19 667	21 602	2 915	17,4	1 935	9,8
Комісійні доходи	13 211	19 590	24 575	27 649	4 985	25,4	3 074	12,4
Комісійні витрати	3 017	4 402	6 386	8 888	1 984	45,1	2 502	39,1
Чистий комісійний дохід	10 194	15 188	18 189	18 761	3 001	19,8	572	3,1
Інші чисті доходи	1 530	1 446	2 113	1 090	667	46,1	-1 023	-48,4
Адмін. та інші операційні витрати	12 194	13 988	14 428	18 006	440	3,1	3 578	24,7
Прибуток (збиток)	378	12 798	32 609	24 302	19 811	154,8	-8 307	-25,4

Джерело: [складено на основі 27]

На рисунку 1.2 наведемо структуру доходів АТ КБ «ПриватБанк» за 2020 рік (рис. 2.7).

За даними рисунка 2.7 спостерігається, що найбільшу питому вагу у загальній структурі доходів банку займають процентні доходи та становлять 33 563 млн. грн. та 32,7%% від усієї суми доходів за 2020 рік. На другому місці знаходяться чистий комісійний дохід, який становить 27 649 млн. грн. та відповідно 26,9% від усієї суми доходів.

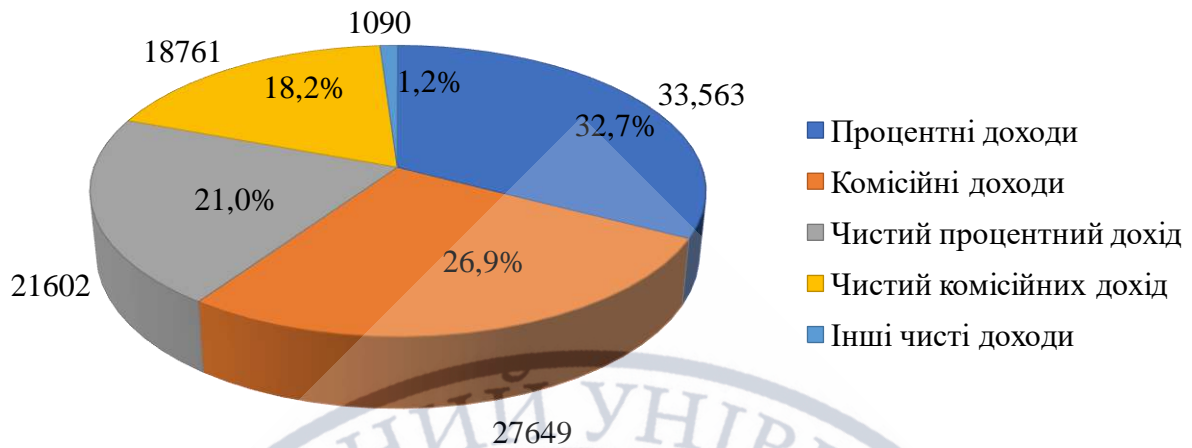


Рисунок 2.7 - Структура доходів АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2020 року, у млн. грн.

Перейдемо до аналізу витрат АТ КБ «ПриватБанк» за 2020 рік (рис. 2.8).

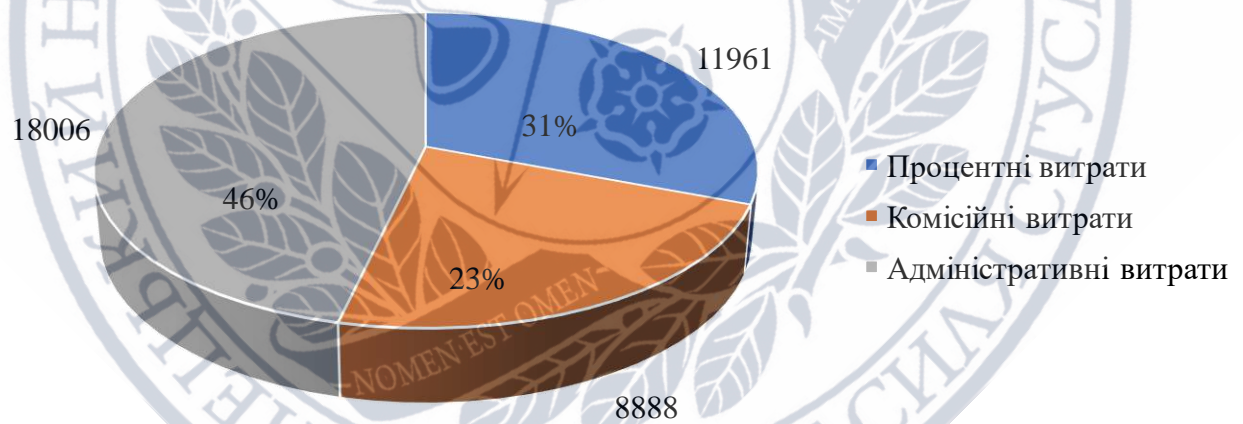


Рисунок 2.8 - Структура витрат АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2020 року, у млн. грн.

За даними рисунку 2.8, ми бачимо, що найбільшу питому вагу у структурі витрат займають саме адміністративні витрати, показник яких становить 18 006 млн. грн. та відповідно 46% від усієї суми витрат протягом 2020 року. На другому місці знаходяться процентні витрати, що становлять 11 961 млн. грн. та 31% відповідно від усієї суми витрат.

Держава через Національний банк України здійснює контроль ліквідності банків за допомогою встановлення нормативів (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 - Основні нормативи ліквідності АТ КБ «ПриватБанк», у %

Показник	Нормативне значення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	31.08.2021 р.
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	>20%	43,46	47,71	-	-
Норматив поточної ліквідності (Н5)	>40%	141,98	132,01	-	-
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	>60%	97,74	100,41	92,92	89,82
LCR	>100%	263,60	268,25	278,22	251,28
NSFR	>80%	-	-	-	150,47

Джерело: [складено на основі 28]

З 2 вересня 2019 року нормативи Н4 та Н5 банками не розраховуються, тому дані за два останні роки відсутні.

Проаналізувавши дані таблиці 2.9 бачимо, що норматив Н4 у 2018 році становив 43,46%, що у 2,1 рази більше за нормативне значення.

Норматив Н5 у 2018 році становив 141,98%, що у 3,5 разів більше за нормативне значення.

Норматив короткострокової ліквідності Н6 в період з 2018 по 2019 рік має тенденцію до збільшення 97,74% і відповідно 100,41%. У 2020 році його показник знизився і становив 92,92%, що у 1,5 разів більше за нормативне значення.

Норматив LCR, який банки почали розраховувати з 1 грудня 2018р. протягом 2018-2021рр. в середньому в 2,5 разів перевищує нормативне значення. Норматив NSFR, який став обов'язковим для банків з 1 січня 2021 року, станом на 31 серпня 2021 року становить 150,47%, що в 1,8 разів перевищує нормативне значення.

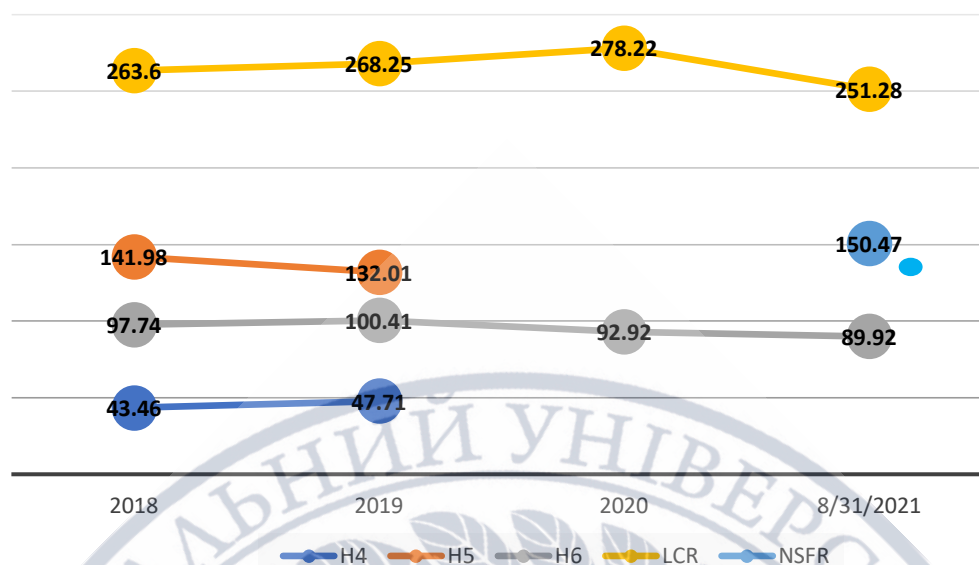


Рисунок 2.9 - Динаміка нормативів АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2018-2021 рр., у %

Для більш наглядного виконання коефіцієнту покриття ліквідністю LCR (в національній та іноземній валюті) та NSFR було проведено аналіз діяльності АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2021 рр. (рис. 2.10).

Провівши аналіз основних показників ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» можна зробити висновок, що керівництво банку робить все можливе, що б сприяло підтримці та безперебійній роботі комерційного банку, в частості і його можливості вчасно виплачувати свої зобов'язання перед клієнтами.

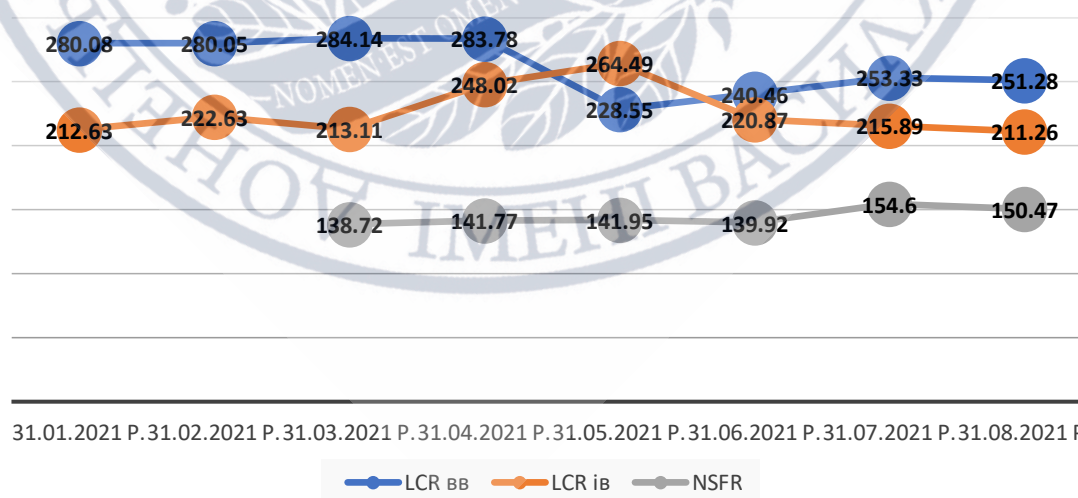


Рисунок 2.10 - Динаміка виконання нормативів LCR та NSFR протягом 2021 р. в АТ КБ «ПриватБанк», у %

Щоб і далі підтримувати ліквідність на стабільному рівні банк повинен постійно оцінювати свою ліквідність. У випадку, якщо нормативи ліквідності знижуються за мінімально допустимі значення, то в найкоротші терміни з боку банку необхідно показники привести у належність з встановленими умовами. Надлишкова ліквідність також є негативним явищем для комерційних банків. Адже акумулюючи кошти на своїх рахунках, вони просто перестають приносити прибуток. Внаслідок цього може виникнути дефіцит позичкового капіталу та зростання кредитних ставок, що призведе до кризи і відпливу потенційних позичальників.

На ліквідність банку може впливати ряд факторів, які слід поділити на зовнішні та внутрішні. Одним із зовнішніх факторів є стан економіки в країні. Нестабільність економіки може призвести до недовіри клієнтів та інвесторів, внаслідок чого виникає погіршення кредитного портфелю та погіршення стану ліквідності.

Наступним зовнішнім фактором впливу на ліквідність банку є вплив політичної ситуації. Нестабільна політична ситуація може призвести до постійних змін в законодавстві, що може завадити плануванню банківської політики.

Наступними є соціальні фактори, такі як середній рівень доходів та витрат населення, заощаджень населення. Цей фактор вказує на спроможність населення користуватись послугами банку.

Центральний банк впливає на комерційні банки шляхом встановлення нормативів ліквідності та надає кредитні кошти для підтримки необхідного рівня ліквідності.

На рисунку 2.11. зображені зовнішні фактори впливу на ліквідність банку.

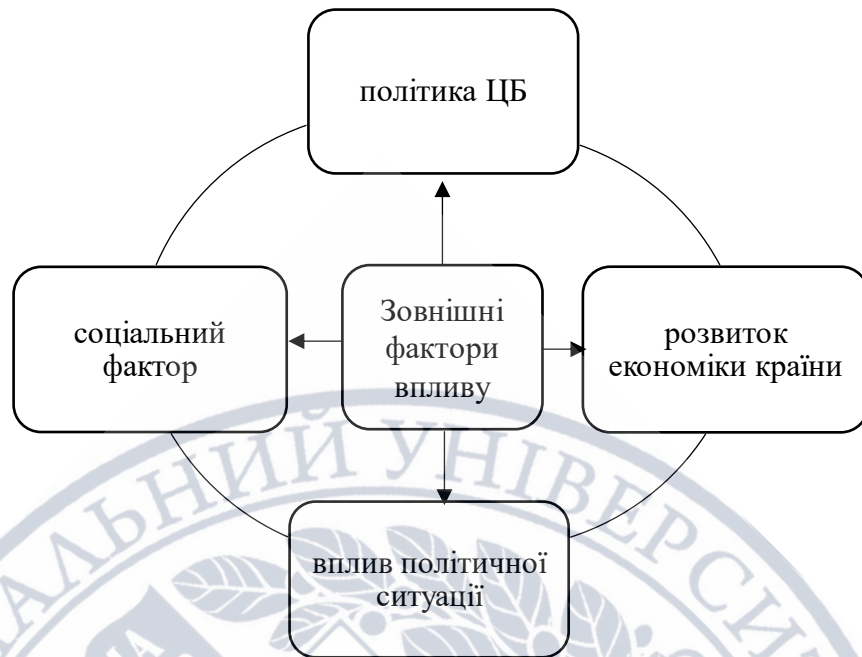


Рисунок 2.11 - Зовнішні фактори впливу на ліквідність банку

Джерело: [складено на основі 12]

Важливим внутрішнім фактором є якість депозитної бази, яку формують кошти фізичних та юридичних осіб, акумульованих банком в вигляді коштів на розрахункових і поточних рахунках, у строкових депозитних і ощадних вкладах. Критерієм якості депозитів є стабільність, адже збільшення стабільної частини депозитів зменшує потребу банку в ліквідних активах.

Наступним важливим внутрішнім чинником впливу на ліквідність є якість та стійкість ресурсної бази. Показником ресурсної бази є стабільність, адже чим більша її частина, тим вища ліквідність банку.

Збалансованість активів та пасивів є ключовим показником в ліквідності банку, тому що узгодженість між активами та пасивами забезпечує своєчасне виконання зобов'язань банку.



Рисунок 2.12 - Внутрішні фактори впливу на ліквідність банку

Джерело: [складено на основі 12]

Аналіз зовнішніх факторів потребує більшої уваги зі сторони банків, тому що на відміну від внутрішніх факторів, зовнішні є неконтрольованими.

Для вчасного виконання зобов'язань банк повинен постійно управляти ліквідністю та забезпечувати оптимальне співвідношення між власними та залученими коштами.

При прийнятті управлінських рішень фактори впливу несуть досить корисну інформацію. Адже низький рівень ліквідності не дає можливість банку розраховуватись за зобов'язаннями, а також залучати кошти для стабільного функціонування.

2.3 Аналіз та оцінка ефективності практики управління ризиком ліквідності

Ризик ліквідності - імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок неспроможності банку забезпечувати фінансування зростання активів та/або виконання своїх зобов'язань у належні строки [15].

Ризик ліквідності виникає через потенційну неспроможність виконати платіжні зобов'язання, коли вони настають, або через те, що банк може виконати ці зобов'язання лише з надмірними витратами. Метою системи управління ризиком ліквідності банку є забезпечення того, щоб банк завжди міг виконувати свої платіжні зобов'язання та керувати ризиками ліквідності та фінансування в межах свого апетиту до ризику.

У таблиці 2.10 наведені зовнішні та внутрішні чинники, які можуть призвести до проблеми ризику ліквідності.

Таблиця 2.10 – Зовнішні та внутрішні чинники, які призводять до проблеми ризику ліквідності

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
Чутливий фінансовий ринок вкладників	Високі позабалансові ризики
Зовнішні та внутрішні економічні шоки	Розрив у термінах погашення активів і зобов'язань
Низькі економічні показники.	Швидке збільшення активів банків перевищує наявні кошти на стороні пасиву
Зниження довіри вкладників до банку	Концентрація депозитів у короткостроковій перспективі

Джерело: [складено на основі 29]

На рисунку 2.13 наведені основні принципи управління та нагляду за ризиком ліквідності банку.



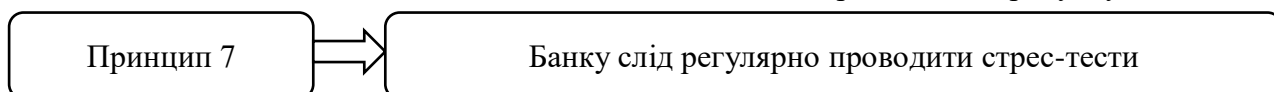


Рисунок 2.13 – Принципи управління ризиком ліквідності банку

Джерело: [складено на основі 29]

Для оцінки ризику ліквідності можна використати 4-етапний процес, який зображений на рисунку 2.14

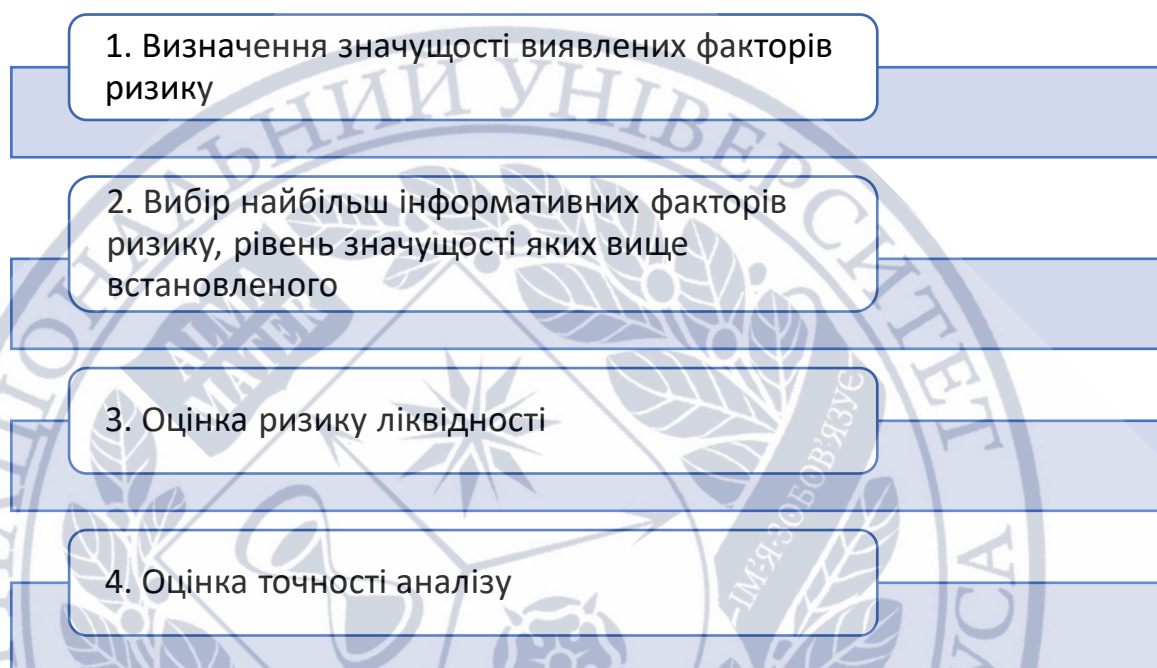


Рисунок 2.14 – Етапи оцінки ризику ліквідності

Джерело: [складено на основі 30]

Дані етапи проходять один за одним, але може відбутися повторне повернення до попереднього етапу. Наприклад, якщо на етапі вибору найбільш інформативних факторів ризику відкидали ті, що мають недостатній рівень значущості, то необхідно повернутися до першого етапу.

З аналізу ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» видно, що у банку є надлишок ліквідних коштів. ПриватБанк вважається єдиним великим банком, який не розміщує кошти в цінні папери, емітована державою чи НБУ.

Ефективне управління ризиком ліквідності є вміння визначити шляхи в якому діяльність банку та зовнішні впливи можуть вплинути на ризик ліквідності банку.

У таблиці 2.11 проаналізуємо розрив ліквідності банку станом на 31 грудня 2020 року.

Таблиця 2.11 - Аналіз розриву ліквідності АТ КБ «ПриватБанк», у млн. грн.

Показник	До запитання та до 1 місяця	1-3 місяці	3-12 місяців	Понад 1 рік
Всього фінансових активів	86 365	9 016	67 700	192 016
Всього фінансових зобов'язань	229 226	33 255	53 374	1 577
Розрив ліквідності (R)	- 142 861	- 24 239	14 326	190 439
Сукупний розрив	- 142 861	- 167 100	152 774	343 213

Джерело: [розраховано на основі 27]

За даними таблиці бачимо, що розрив ліквідності в інтервалах до 1 місяця, 1-3 місяці має від'ємне значення. Це може значити, що АТ КБ «ПриватБанк» має потребу в ліквідних коштах. Тому перед банком має бути поставлене завдання в пошуку джерел поповнення ліквідних коштів. Розрив ліквідності в період понад 3-12 місяці та понад 1 рік є додатною величиною, тому в цьому періоді банк має розмістити надмірні ліквідні кошти.

Оцінка ліквідності банку найбільш важливе та складне завдання, яке дозволяє визначити, чи здатний банк нести відповідальність за своїми зобов'язаннями. Ліквідність є одним з основних факторів успішної роботи банку, яка характеризує його надійність та фінансову стійкість, що в результаті формує імідж банку. Чим вищий рівень ліквідності, тим більше клієнти та інвестори довіряють банку. Але в умовах економічних криз, підвищується складність при оцінці ліквідності банку в зв'язку з посиленими умовами нормативних вимог зі сторони Національного банку України.

Висновки до розділу 2

Аналіз ліквідності комерційних банків дає змогу зрозуміти, на скільки банк забезпечений ліквідними коштами та чи зможе у відповідні терміни погасити свої зобов'язання. При регулюванні ліквідності Національний банк

України ставить перед собою певні завдання. На мікроекономічному рівні основним завданням НБУ є захист інтересів вкладників, на макро- рівні НБУ намагається забезпечити достатній рівень ліквідності задля подальшого ефективного функціонування банківської системи.

Основним інструментом регулювання ліквідності є встановлення нормативів НБУ. Аналіз ліквідності показав, що протягом досліджуваного періоду банки дотримуються нормативів ліквідності, їх показники перевищують нормативні значення в 2 і більше разів. З однієї сторони, банківська система України має високу ліквідність, що може говорити про її високу фінансову стійкість, але високий рівень ліквідності може свідчити про те, що банки не використовують весь потенціал кредитних ресурсів, внаслідок чого зменшується прибуток.

Аналіз активів та зобов'язань, доходів та витрат АТ КБ «Приватбанк» також дав змогу оцінити рівень ліквідності банку. Протягом аналізованого періоду «ПриватБанк» виконує нормативи ліквідності, встановлені НБУ. Їх показники перевищують нормативні значення у 2 і більше разів. Але це може говорити про те, що банк акумулює свої кошти на рахунках, таким чином вони перестають приносити прибуток і відбувається відплив клієнтів.

При аналізі розриву ліквідності можна побачити, що показник має розрив ліквідності в інтервалах до 1 місяця, 1-3 місяці має від'ємне значення, тому банк має потребу в ліквідних коштах і має в найближчий час знайти джерела їх поповнення. У інтервалах 3-12 місяців та понад 1 рік, розрив ліквідності має додатну величину, тому в цьому періоді банк має знайти способи розміщення коштів.

Отже, управління ліквідністю банківської системи здійснює НБУ з допомогою встановлення нормативів ліквідності, на рівні комерційного банку управління здійснюється НБУ та шляхом управління активами та зобов'язаннями.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

3.1 Коефіцієнтний метод управління ліквідністю АТ КБ «ПриватБанк»

Оцінка ліквідності банку - найважливіша і складна задача, яка дозволяє отримати відповідь на головне питання: чи здатний банк нести відповідальність за своїми зобов'язаннями.

Для оцінки рівня забезпечення банку ліквідними коштами використовується метод коефіцієнтів. Сутність цього методу полягає в розрахунку коефіцієнтів, які характеризують ліквідність балансу та потреби банку в ліквідних коштах.

Особливість коефіцієнтного методу полягає в тому, що він несе в собі необхідності відповідності банку граничними оціночними показниками ліквідності. Цей метод є обов'язковим для виконання, а також відноситься до найбільш простих. Він передбачає:

- розрахунок в установленій періодичності показників ліквідності балансу банку;
- аналіз і оцінку стану показників ліквідності на основі зрівняння їх значень з нормативами;
- аналіз динаміки показників ліквідності, вивчення факторного аналізу змін;
- створення інформаційної бази для аналізу

Також необхідно зазначити, що крім обов'язкових нормативів ліквідності балансу банками використовується ряд додаткових показників у процесі застосування коефіцієнтного методу управління ліквідністю.

Далі розглядаємо і проаналізуємо нормативи банківської ліквідності. Як уже було відзначено раніше, нормативи, встановлені Центральним банком України і є обов'язковими для всієї банківської системи.

З метою контролю за станом ліквідності банків НБУ встановлює нормативи ліквідності: норматив короткострокової ліквідності (Н6), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) (за всіма валютами (LCR_{BB}) та в іноземній валюті (LCR_{IB})), коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) [15].

На рисунку 3.1 показано виконання даних нормативів АТ КБ «Приватбанк» протягом 10.2020 - 10.2021рр.

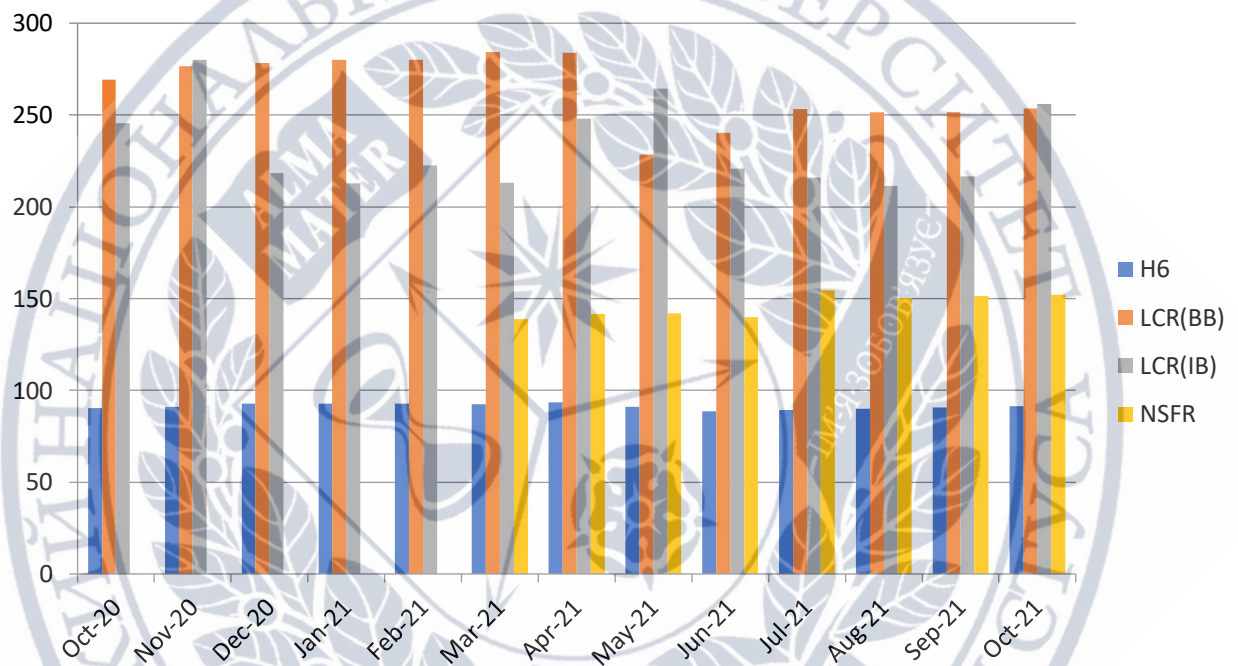


Рисунок 3.1 – Основні нормативи ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2020-2021рр., у %

Джерело: [розраховано на основі 27]

Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) розраховується за формулою 3.1.

$$LCR = \frac{\text{ВЛА}}{\text{чистий очікуваний відплив грошових коштів протягом 30 днів}} * 100\% \quad (3.1)$$

де, ВЛА – високоякісні ліквідні активи [31].

Банки повинні будуть підтримувати LCR на рівні 100% або більше; тобто мати джерела готівки, більш ніж достатні для покриття їх очікуваного

відтоку протягом передбачуваного 30-денного кризового періоду. Проте Базельський комітет вказав, що національні регулятори повинні мати гнучкість, щоб дозволити коефіцієнту впасти нижче 100%, коли банк або система зазнають проблем. Тим не менш, банки повинні орієнтуватися на коефіцієнт вище 100%, щоб підтримувати буфер безпеки, щоб захистити їх від можливих проблем [31].

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування являє собою рівень стабільних джерел коштів, поділений на рівень активів, скоригований на їх здатність до ліквідації (3.2). Як і у випадку з LCR, NSFR має залишатися вище 100%, з певною гнучкістю під час кризи.

$$NSFR = \frac{ASR}{RSF - НКР} * 100\% \quad (3.2)$$

де, ASR – обсяг наявного стабільного фінансування;

RSF – обсяг необхідного стабільного фінансування;

НКР – величина непокритого кредитного ризику [31].

Базельський комітет з банківського нагляду визначає коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) як відношення доступного стабільного фінансування (ASF) банку до його необхідного стабільного фінансування (RSF). ASF – це середньозважене значення зобов'язань та капіталу банку (включаючи, але не обмежуючись основними депозитами), при цьому більші ваги призначаються більш стабільним джерелам фінансування, таким як акціонерний капітал, субординований борг та основні депозити. RSF – це середньозважене значення активів банку (включаючи, але не обмежуючись кредитами), з більшими вагами, які призначаються довгостроковим, неліквідним та нестабільним активам, таким як торгові цінні папери, активи, передані в заставу, інвестиції в дочірні компанії та кредити підприємствам, споживачам та іншим фінансовим установам [32].

Обсяг наявного стабільного фінансування (ASF) розраховується за формулою 3.3.

$$ASF = \sum_{i=1}^n (ASF_i * K_{ASF_i}) \quad (3.3)$$

де, n - кількість складових;

ASF_i - i -та складова наявного стабільного фінансування (ASF);

K_{ASF_i} - коефіцієнт, установлений для i -тої складової наявного стабільного фінансування (ASF) [31].

Обсяг необхідного стабільного фінансування (RSF) розраховується за формулою 3.4.

$$RSF = \sum_{i=1}^n (RSF_i * K_{RSF_i}) \quad (3.4)$$

де, n - кількість складових;

RSF_i - i -та складова необхідного стабільного фінансування (RSF);

K_{RSF_i} - коефіцієнт, установлений для i -тої складової необхідного стабільного фінансування (RSF) [31].

На рисунку 3.2 наведено складові RSF та ASF.

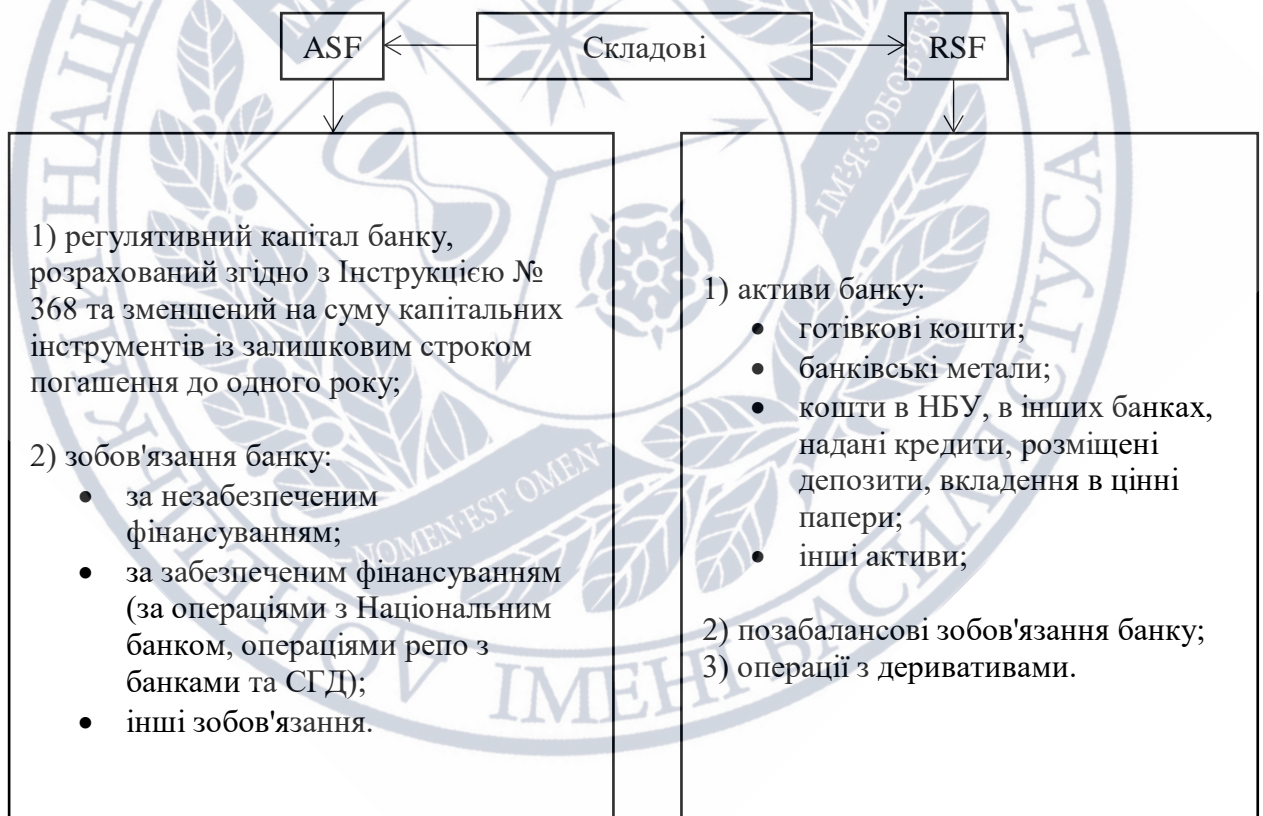


Рисунок 3.2 – Складові необхідного (RSF) та наявного (ASF) стабільного фінансування

Джерело: [складено на основі 31]

Існує багато суперечок навколо широкого поняття NSFR, ніж щодо LCR. LCR має чітко визначену мету, щоб побачити, чи зможе банк пережити 30-денний шок ліквідності, встановлений на досить екстремальному рівні.

NSFR має на меті вирішити більш широку проблему, щоб запобігти банкам здійснювати надмірну трансформацію строків погашення, надаючи занадто багато неліквідних довгострокових позик та інвестицій, які фінансуються за рахунок нестабільних короткострокових коштів.

На практиці використовують ще досить багато коефіцієнтів при регулюванні ліквідності банку. Одним із них є коефіцієнт співвідношення кредитів і депозитів (Кспід).

Коефіцієнт співвідношення кредиту та депозиту (LDR) використовується для оцінки ліквідності банку шляхом порівняння загальної суми позик банку з його сукупними депозитами за той самий період (3.5). Якщо коефіцієнт занадто високий, це означає, що банк може не мати достатньої ліквідності для покриття будь-яких непередбачених потреб у фондї. І навпаки, якщо коефіцієнт занадто низький, банк може заробляти не стільки, скільки міг би заробити [<https://ua.nesrakonk.ru/loan-to-deposit-ratio/>]. Його оптимальне значення 70-80%.

Коефіцієнт LDR розраховується за формулою:

$$LDR = \frac{\text{Всі позикові активи}}{\text{Основні депозити}} \quad (3.5)$$

Існує близька структурна та теоретична подібність між NSFR та традиційним співвідношенням кредитів до основних депозитів (LDR). Обидва коефіцієнти порівнюють неліквідні активи банку з його стабільним фінансуванням: NSFR порівнює загальну неліквідність активів банку із загальною стабільністю його джерел фінансування, тоді як коефіцієнт LDR порівнює позики з основними депозитами [32].

Наступний показний, який розраховується при коефіцієнтному методі управління ліквідності це коефіцієнт загальної ліквідності. Даний коефіцієнт

показує, чи є що банку реалізувати, щоб погасити свої зобов'язання. Даний коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K_{\text{зл}} = \frac{\text{Активи}}{\text{Зобов'язання}} \quad (3.6)$$

Оптимальне значення цього коефіцієнту не менше 100%.

Далі характеризуємо коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів та робочих активів. Недотримання даного коефіцієнту свідчить про втрату банком майбутніх доходів. Це пов'язано з тим, що різницю між робочими й високоліквідними активами та основними засобами становлять процентні активи. Тому зростання частки високоліквідних активів супроводжується зниженням частки доходних активів (кредитів), і навпаки, якщо частка знерухомлених та подібних їм активів у структурі робочих активів не змінюється. Тому в управлінні ліквідністю банку намагаються підтримувати цей показник у межах, близьких до оптимального [33]. Він розраховується за формулою:

$$\frac{Ba}{Pa} = \frac{\text{Високоліквідні активи}}{\text{Робочі активи}} \quad (3.7)$$

Оптимальне значення даного коефіцієнту становить не менше 20%.

Коефіцієнт мобільності високоліквідних активів розраховується як співвідношення абсолютно ліквідних активів і високоліквідних активів. Мобільність – це здатність активів переходити з однієї форми в іншу. Висока мобільність може свідчити, що банк зможе змінити структуру активів протягом короткого періоду часу[34]. Даний коефіцієнт розраховується за формулою 3.8.

$$K_{\text{мва}} = \frac{\text{Абсолютно ліквідні активи}}{\text{Високоліквідні активи}} \quad (3.8)$$

Коефіцієнт трансформації залучених коштів визначається діленням різниці між зобов'язаннями і процентними активами на зобов'язання банку. Він розкриває рівень використання залучених коштів для погашення платежів, видач готівкою, переказів та інших вилучень і перерахувань [33]. Даний коефіцієнт розраховують за формулою 3.9.

$$K_{\text{тзк}} = \frac{(\text{Зобов'язання}) - (\text{Активи процентні})}{\text{Зобов'язання сукупні}} \quad (3.9)$$

Коефіцієнт співвідношення короткострокових кредитів і строкових депозитів засвідчує про ефект оборотності активів, які сформовані зі стабільного джерела ресурсів. Це означає, що строкові депозити здійснюють максимальне число оборотів відповідною масою прибутків без завдання шкоди платоспроможності [33]. Його оптимальне значення до 50%. Коефіцієнт розраховується за формулою 3.10.

$$K_c = \frac{\text{Кредити короткострокові}}{\text{Депозити строкові}} \quad (3.10)$$

У таблиці 3.1 розраховані коефіцієнти, які характеризують ліквідність банку та його балансу на прикладі АТ КБ «ПриватБанк» станом на 2019-2020 рр.

Таблиця 3.1 – Коефіцієнти ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» станом на 2019-2020р., у %

Коефіцієнт	Оптимальне значення	Розрахунок	
		2019 р.	2020 р.
Коефіцієнт співвідношення кредитів і депозитів ($K_{\text{сплд}}$)	70 – 80%	73%	68%
Коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{\text{зл}}$)	не <100%	121%	116%
Співвідношення високоліквідних активів (B_a) до робочих активів (P_a)	не <20%	29%	38%
Коефіцієнт мобільності високоліквідних активів ($K_{\text{мба}}$)	-	45%	49%
Коефіцієнт трансформації залучених коштів ($K_{\text{тзк}}$)	-	83%	81%
Коефіцієнт співвідношення короткострокових кредитів і строкових депозитів (K_c)	до 50%	47%	51%

Джерело: [розраховано на основі 27]

З даних таблиці 3.1 можна зробити висновок, що в цілому АТ КБ «ПриватБанк» дотримується нормативних значень коефіцієнтів ліквідності. Коефіцієнт співвідношення кредитів і депозитів дещо нижчий від оптимального значення. Це може свідчити про те, що АТ КБ «ПриватБанк» не може заробити достатню кількість коштів. Коефіцієнт загальної

ліквідності перевищує оптимальне значення, що може свідчити про те, що АТ КБ «ПриватБанк» має достатньо коштів для погашення своїх зобов'язань.

На рисунку 3.3 можна побачити як змінювались значення розрахованих коефіцієнтів протягом 2019-2020 рр.

Як бачимо, дані коефіцієнти протягом аналізованого періоду сильно не коливаються. Коефіцієнт співвідношення кредитів і депозитів у 2019 році перевищує показник 2020 року, який становить 73% і відповідно 68%. У 2019 р. показник дотримується оптимального значення даного коефіцієнту, а у 2020 р. показник дещо нижчий від оптимального значення.

Коефіцієнт загальної ліквідності протягом досліджуваного періоду досягнув більшого показника у 2019 році порівняно з 2020, 122% і відповідно 116%. Показники даного коефіцієнту дотримуються його оптимального значення.

Показник співвідношення високоліквідних та робочих активів у 2020 році сягнув більшого показника порівняно з 2019, 38% і відповідно 29%. Показники даного коефіцієнту дотримуються його оптимального значення, у 2020 р. перевищує майже у 2 рази.

Коефіцієнт співвідношення короткострокових кредитів і строкових депозитів у 2019 році, який становить 46% знаходиться в межах оптимального значення коефіцієнту, а у 2020 році дещо на 0,1% більше оптимального значення.

При коефіцієнтному методі оцінки управління ліквідності банку є також мінуси:

- коефіцієнтний метод не пристосований для виявлення надлишкової ліквідності, відсутність управління якою може призвести до втрати доходів банку;
- при розрахунку коефіцієнтів не завжди правильно відображається ступінь збалансування між активами та пасивами банку;
- коефіцієнтний метод не дозволяє виявити цінової складової ризику.

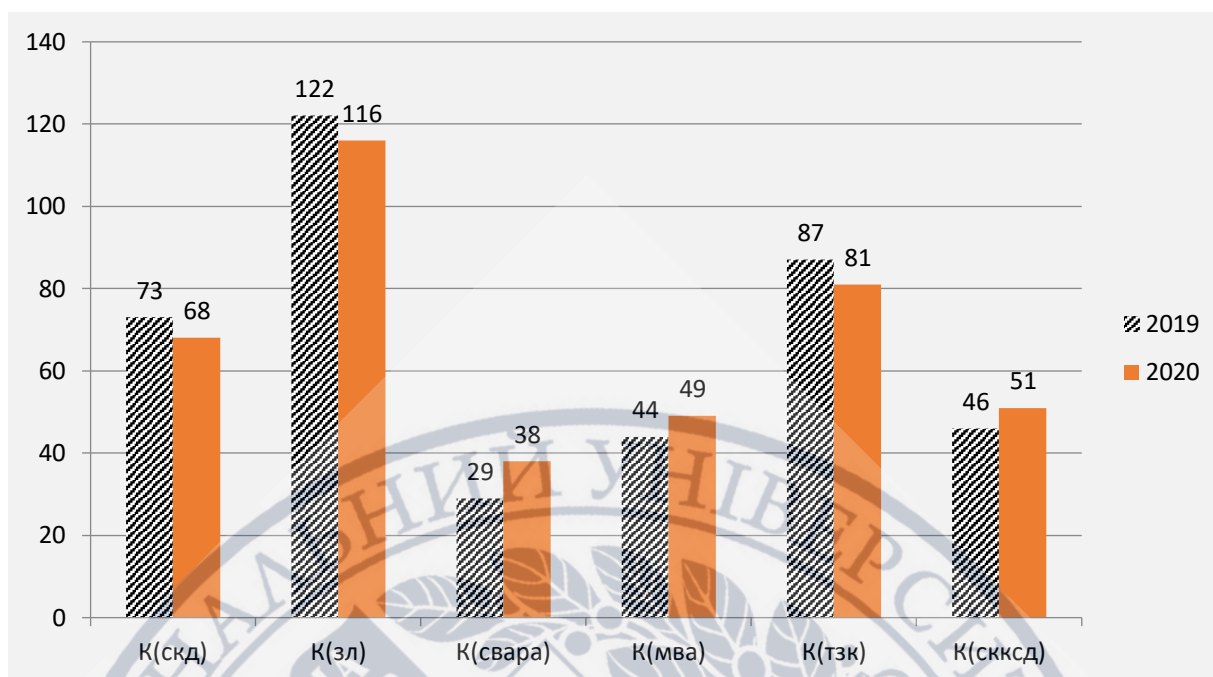


Рисунок 3.3 – Коефіцієнти ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2019-2020 рр., у %

Таким чином, при проведенню аналізу можна сказати, що АТ КБ «ПриватБанк» має високу ступінь ліквідності. Протягом досліджуваних років всі нормативи ліквідності встановлені НБУ виконуються, коефіцієнти ліквідності також в межах нормативних значень.

Одним із складніших питань є визначення, коли банк платоспроможний, але неліквідний, а коли неліквідність є просто симптомом неплатоспроможного банку. Трапляються обидві ситуації. Більшість неплатоспроможних банків в кінцевому підсумку будуть мати кризу ліквідності, якщо їх спочатку не закриють, оскільки вкладники втікають з установи, яка не може дозволити собі оплачувати всі свої рахунки з часом.

Однією з проблем є визначення платоспроможності. По суті, банк є платоспроможним, коли вартість його активів перевищує вартість зобов'язань, які він має.

Зобов'язання для банків зазвичай чітко визначені, оскільки вони, як правило, складаються з обіцянки виплатити вкладникові чи іншому спонсору фіксовану суму в майбутньому.

Тому Базельський комітет з банківського нагляду окреслив план, який вимагає від банків змінити свої баланси, щоб відповідати двом новим нормам ліквідності: мінімальний коефіцієнт покриття ліквідності, або LCR, і мінімальний коефіцієнт чистого стабільного фінансування, або NSFR.

Ці два стандарти ліквідності спрямовані на запобігання повторенню кризи ліквідності, яка дестабілізувала фінансові ринки та установи в 2008 році, і покликані доповнити існуючі Базельські вимоги до власного капіталу, гарантуючи стабільне фінансування банків у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

3.2. Стрес-тестування як метод удосконалення управління ризиком ліквідності в банку

З ціллю забезпечення необхідного запасу ліквідності банк періодично проводить стрес-тестування ліквідності, аналізуючи різні сценарії.

Стрес-тестування – це метод вимірювання ризику, з допомогою якого банк має змогу оцінити потенційні несприятливі результати впливу ризиків як величину збитків, що можуть стати наслідком шоківих змін різних факторів ризиків (курсів іноземних валют, процентних ставок та/або інших факторів), які відповідають виключним (екстремальним), але ймовірним подіям [15].

Стрес-тестування передбачає:

- оцінку показників діяльності банків або банківської системи;
- тестування впливу несприятливих подій на ці показники;
- визначення необхідних заходів для підвищення стійкості банків або банківської системи до подібних несприятливих подій [35].

Процес проведення стрес-тестування може передбачати кілька етапів (рис.3.4).

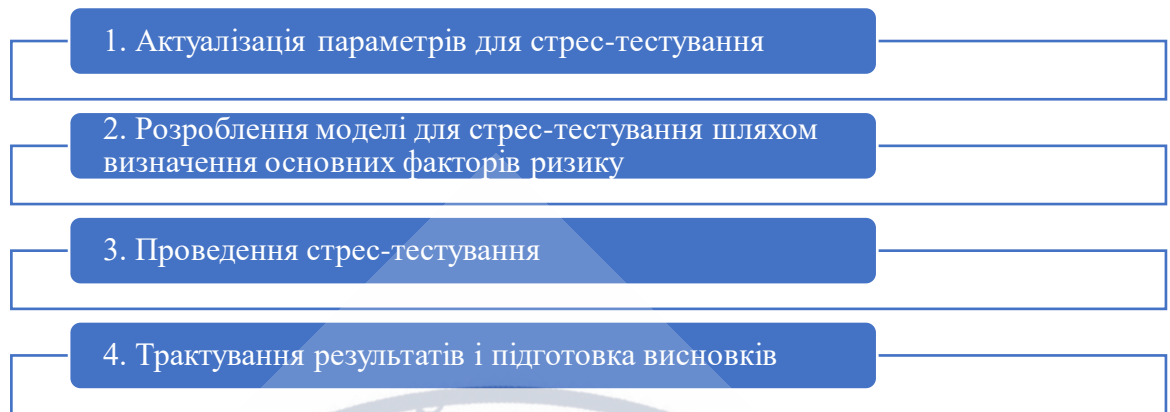


Рисунок 3.4 – Етапи проведення стрес-тестування

Джерело: [складено на основі 37]

Актуалізація параметрів для стрес-тестування передбачає визначення даних для стрес-тестування, аналізується склад, динаміка та структура портфеля, проводиться ідентифікація його вразливих місць.

Склад портфеля аналізується з метою виявлення диспропорцій, які можуть призвести до критичного зростання рівня ризику в разі настання певних подій під впливом негативних факторів.

На етапі розроблення моделі стрес-тестування шляхом визначення основних факторів ризику та результативних показників і критеріїв здійснюється деталізація факторів ризику як зовнішніх, так і внутрішніх, що будуть враховуватися під час здійснення розрахунку показників стрес-тестування, та визначаються можливі комбінації цих факторів.

Крім того, на цьому етапі визначається найбільш імовірні зміни результативних показників і критеріїв стрес-тестування, установлюються їх критичні значення.

Проведення стрес-тестування передбачає розрахунок розміру впливу визначених факторів ризику.

З метою досягнення максимальної ефективності процесу, стрес-тестування доцільно здійснювати за кількома альтернативними сценаріями розвитку подій.

Під час проведення стрес-тестування доцільно використовувати різні ступені впливу факторів ризиків:

- помірного;
- середнього;
- значного [43].

Результати стрес-тестування дають змогу спеціалістам порівняти вплив різних факторів ризику, визначити важливість різних видів сценаріїв та зробити оцінку впливу різних чинників на діяльність банку [43].

Стрес-тести надають інформацію про зміни характеру факторів ризику та ступеня їх впливу протягом певного часу за умови їх регулярного проведення.

Моделювання ризику ліквідності є частиною внутрішнього процесу управління ризиками. Ризики ліквідності зазвичай оцінюються завдяки стрес-тестуванню ліквідності, які включають всі сторонні розрахунки того, чи достатньо внутрішніх ресурсів банку для того, щоб протистояти несприятливим шокам фінансування.

В стрес-тестуванні ліквідності зазвичай розглядаються два типи ризиків ліквідності:

- Ризик ліквідності фінансування представляє собою ризик того, що банк не зможе відкрити свій поточний або майбутній відтік грошових засобів у випадку відтоку його фінансових зобов'язань.
- Ризик ринкової ліквідності представляє собою ризик того, що банк не зможе купити або продати значний обсяг цінних паперів за низькою ціною та з обмеженим впливом на ціни. Рівень ринкової ліквідності має безліч аспектів, таких як час, вартість і кількість, і більшість показників ринкової ліквідності охоплюють тільки один аспект.

[37]

У стилізованому вигляді модель стрес-тестування ліквідності можна представити на рисунку 3.5. Дана модель складається з двох етапів; після ефектів першого раунду і після ефектів другого раунду. На кожному етапі

модель генерує розподіли буферів ліквідності по банку, включаючи кінцеві результати та ймовірність дефіциту ліквідності [38].

Для тестування впливу кризи на банки та банківську систему додатково до базового розробляється мінімум один несприятливий сценарій:

- несприятливий макроекономічний сценарій, який не є прогнозом, який побудований на гіпотетичних припущеннях макроекономічних показників, які призводять до реалізації певних ризиків в суттєвих обсягах.
- несприятливий сценарій повинен бути жорстким, але правдоподібним, але при цьому він не відображає очікувань центрального банку щодо розвитку економіки на найближчий період.

[35]

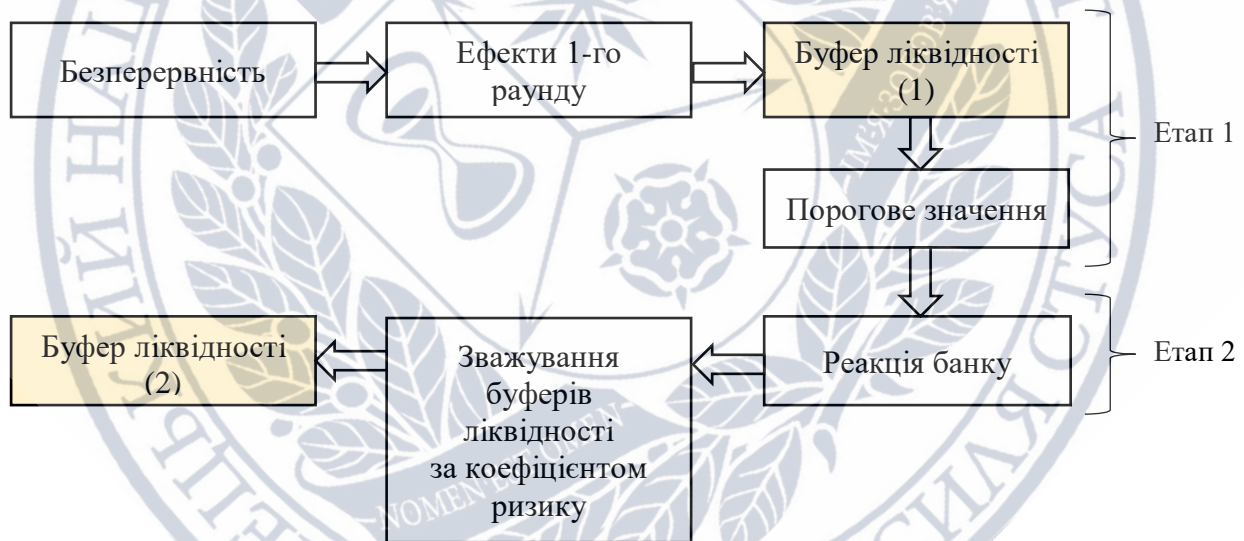


Рисунок 3.5 – Модель стрес-тестування ліквідності банку

Джерело: [складено на основі 38]

На першому етапі розраховуємо початковий буфер ліквідності активів банку за формулою 3.11.

$$LB_o = \sum_{i=1}^4 L_{Bi} \quad (3.11)$$

де, i – окремий елемент балансу,

B – окремий банк

L – статті, що складаються з резервів ліквідності (38).

Відповідно до моделі стрес-тестування на першому етапі необхідно розрахувати початковий буфер ліквідності активів банку за формулою (3.11). На рисунку 3.6 показані результати протягом досліджуваного періоду у %.

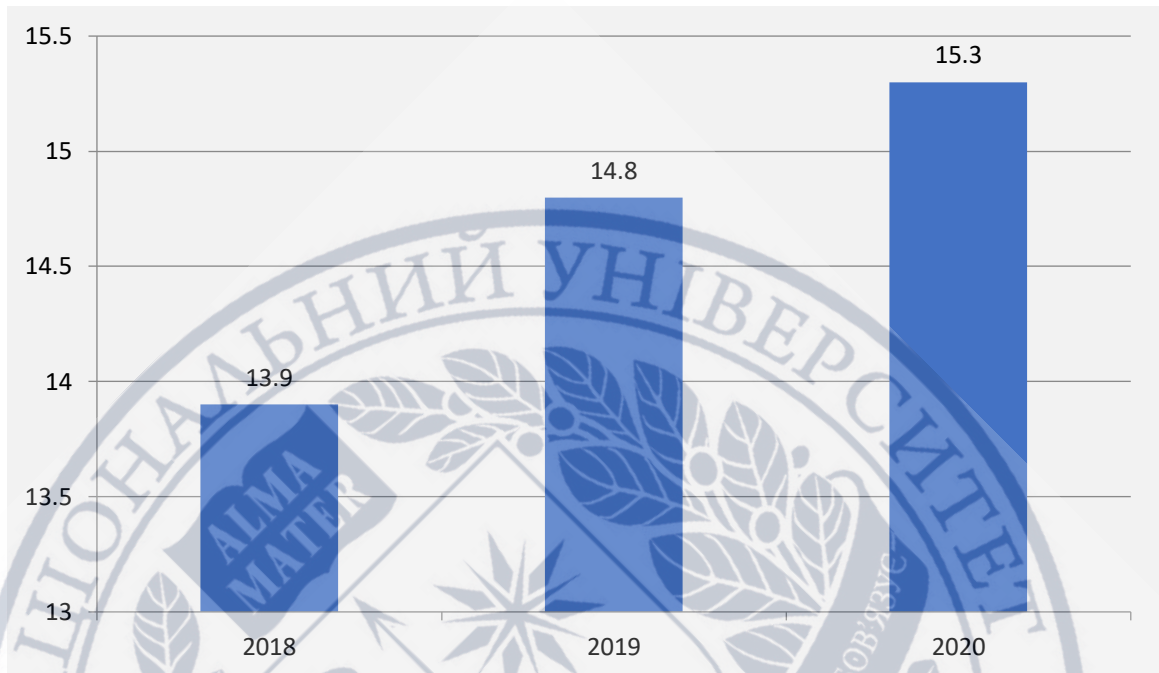


Рисунок 3.6 – Початковий буфер ліквідності активів АТ КБ «ПриватБанк», у %

Джерело: [складено на основі 27]

Протягом досліджуваного періоду бачимо, що буфер ліквідності активів АТ КБ «ПриватБанк» зростає на 1,4%.

Наступним кроком є порівняння розміру розриву ліквідності R з початковим буфером ліквідності LB_0 . Даний показник розраховується за формулою 3.12 (38).

$$\frac{LB_0}{R} \geq 1 \quad (3.12)$$

Якщо ця умова виконується, банк здатний витримати перший раунд потрясінь, його буфер ліквідності активів є достатнім, що дозволяє йому перейти до другого етапу. Він повинен зважити буфер ліквідності та ризик фактори. Даний показник розраховується за формулою 3.13.

$$LB_0 = \sum_{i=1}^4 L_{Bi} \cdot h_i \quad (3.13)$$

де, h_i – коефіцієнт ризику для групи активів (38).

У таблиці 3.2 наведені складові буферів активів АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2018-2020рр.

Таблиця 3.2 - Складові буферів ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 рр., у %

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Грошові кошти, %	13,24	13,70	14,18
Кошти в інших банках, %	0,00	0,00	0,00
Буфер ліквідності	13,9	14,8	15,3

Джерело: [розраховано на основі 27]

За даними ми бачимо, що в АТ КБ «ПриватБанк», починаючи з 2018 р., спостерігалось збільшення частки грошових коштів та їх еквівалентів з 13,24% до 14,18%. Частка коштів в інших банках протягом досліджуваного періоду дорівнює 0.

Для переходу до другого етапу необхідно розрахувати відношення початкового буферу ліквідності з розривом ліквідності (R) за формулою 3.8 і формулою 3.9. У таблиці 3.3 наведені відповідні розрахунки.

Таблиця 3.3 - Розрахунок шоків за 2018-2020 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.
LB ₀ , млн. грн.	232 664	376 976	360 037
Розрив ліквідності R, млн. грн.	206 689	205 768	148 357
LB ₀ /R	1,12	1,83	2,32

Результати, отримані під час першого раунду стрес-тестування, дозволяють зробити висновок про достатній рівень буфера ліквідності в АТ КБ «ПриватБанк», який у 2018 та 2020 роках мав буфер більше 1.

Несприятливий сценарій розробляється НБУ та ґрунтується на таких припущеннях:

- Зниження реального ВВП на одне стандартне відхилення від базового прогнозу;
- Девальвація гривні до долара США;
- Інфляція, яка залежить від динаміки валютного курсу [39].

У таблиці 3. 4 наведено базовий та несприятливий сценарії стрес-тестування протягом 2019-2021 рр.

Таблиця 3. 4 – Базовий та несприятливий сценарії стрес-тестування банку

Показник	Базовий сценарій		Несприятливий сценарій	
	2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р.
Реальний ВВП, %	2,6	2,8	-4,2	-3,8
Номінальний ВВП, %	11,7	9,5	17,7	13,3
Індекс споживчих цін, %	6,4	5,1	15,9	14,8
Зниження курсу гривні до дол. США, %	7,6	3,4	23,3	11,2

Результати моделі показали, що АТ КБ «ПриватБанк» не достатньо захищений від ризику ліквідності. Навіть при буфері ліквідності 15-20% для державних банків, це недостатньо, щоб протидіяти потенційному стресу ліквідності.

На рисунку 3.7 наведені можливі результати проведеного стрес-тестування для банку.

1. Створення "запасу міцності" банку для подолання можливих кризових явищ



2. Формування у банку розуміння власних ризиків діяльності та стимулювання адекватного їм ризик-менеджменту



3. Підвищення рівня фінансової стійкості



Рисунок 3.7 – Результати проведення стрес-тестування

Отже, механізм стрес-тестування є необхідною складовою в системі управління ризиком ліквідності. Його застосування дає змогу оцінити стресостійкість банку, стан власного капіталу та можливості банку покривати збитки .

3.3. Організаційна модель управління ризиком ліквідності

Банк створює організаційну структуру системи управління ризиками, яка забезпечує чіткий розподіл функцій, обов'язків і повноважень з управління ризиками між усіма суб'єктами системи управління ризиками, а також між працівниками банку, та передбачає їх відповідальність згідно з таким розподілом [15].

Фактори, що сприяють виникненню ризику ліквідності[40]:

- втрата довіри до банківської системи;
- втрата довіри до окремого банку;
- залежність в плані залучення депозитів від одного ринку або невеликого числа партнерів;
- надмірне короткострокове запозичення чи довгострокове кредитування.

Управління ризиком ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» включає в себе підтримку рівня ліквідних активів, забезпечує доступ до джерел фінансування та забезпечує контроль нормативів ліквідності.

Основоположними документами, що регламентують процеси управління ризиком ліквідності в АТ КБ «ПриватБанк» є «Політика управління ризиком ліквідності банківської групи АТ КБ «ПриватБанк» [40].

На рисунку 3.8 визначено мету політики управління ризиком ліквідності АТ КБ «ПриватБанк».

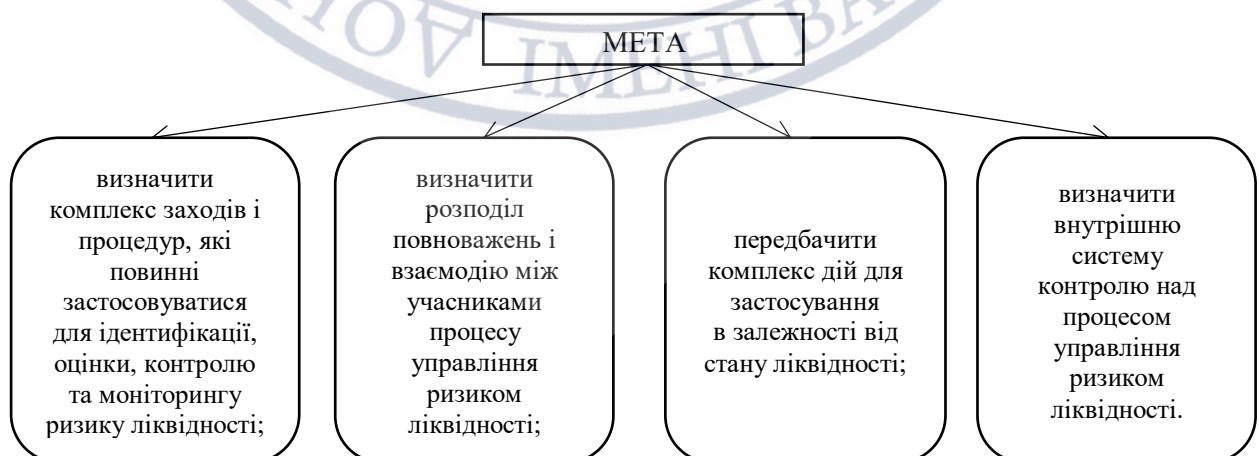


Рисунок 3.8 - Мета політики управління ризиком ліквідності АТ КБ «ПриватБанк»

Джерело: [створено на основі 40]

Задля підтримки необхідного рівня ризику ліквідності та для стабільного функціонування банку встановлюються інструменти регулювання (рис. 3.9.).

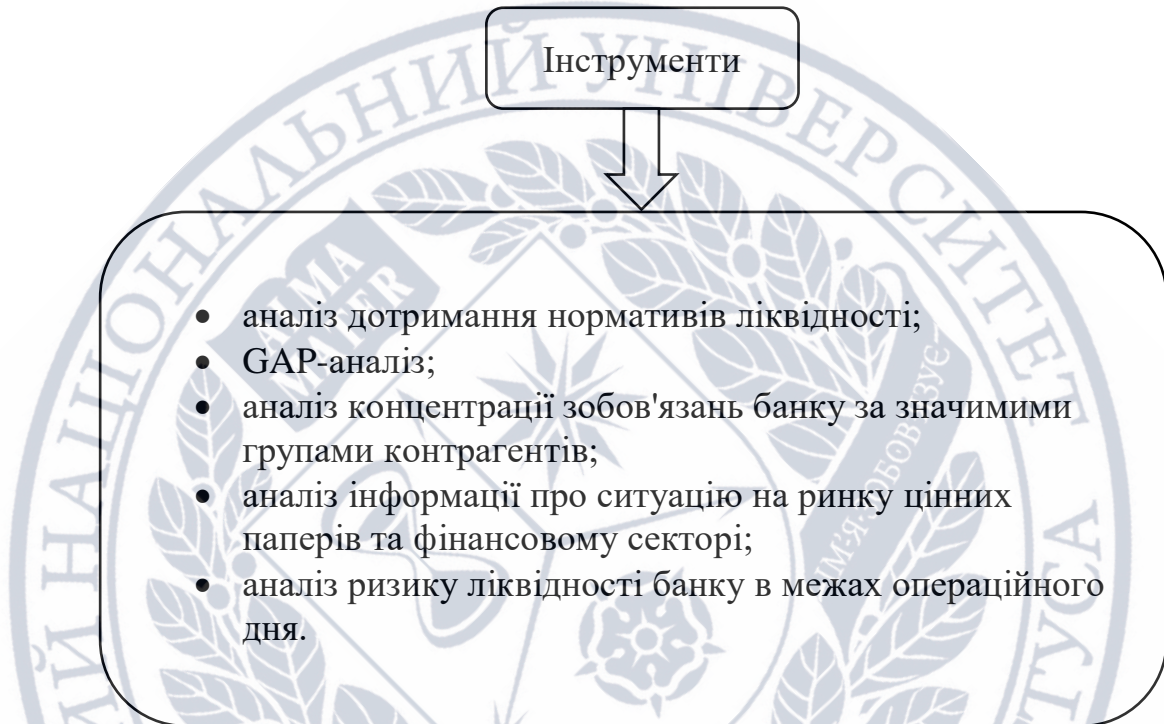


Рисунок 3.9 - Інструменти управління ризиком ліквідності

Джерело: [створено на основі 15]

Банк для оцінки ризику ліквідності використовує такі інструменти регулювання:

- 1) дотримання нормативів ліквідності установлених Національним банком України;
- 2) GAP-аналіз, який показує неузгодженість між вимогами та зобов'язаннями банку;
- 3) аналіз концентрації зобов'язань банку за значимими групами контрагентів;
- 4) аналіз на ринку цінних паперів та фінансовому секторі;
- 5) аналіз ризику ліквідності банку в межах операційного дня [15].

На рисунку 3.10 зображена організаційна структура управління ризиками в АТ КБ «ПриватБанк».

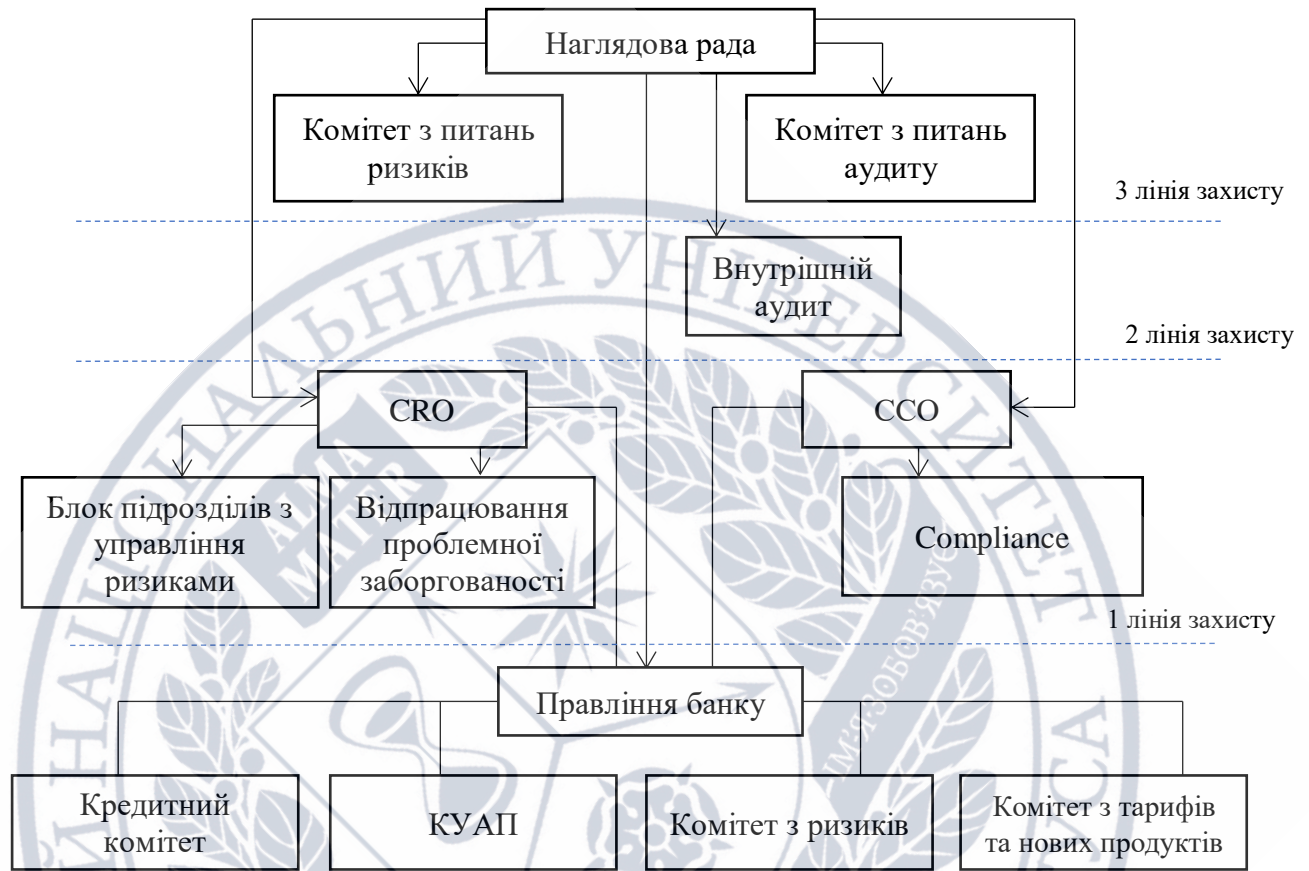


Рисунок 3.10 - Організаційна структура управління ризиком ліквідності АТ КБ «ПриватБанк»

У таблиці 3.5 наведені функції кожного органу управління ризиком ліквідності АТ КБ «ПриватБанк».

Таблиця 3.5 – Функції органів управління ризиком ліквідності

Орган управління	Функція
Кредитний комітет	Відповідає за формування кредитної політики, затвердження лімітів для банків-контрагентів, моніторинг погашення кредитів та якості кредитного портфелю банку, нагляд за значними кредитних проектами та кредитних політик філій банку [41].
Казначейство	Відповідає за операційне управління активами та пасивами, здійснює контроль та аналіз позиції ліквідності і чутливості до змін процентної ставки відповідно до інструкцій та рекомендацій [41].
CRO	<ul style="list-style-type: none"> несе ключову відповідальність за розробку та впровадження функції управління ризиками банку;

	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечує вдосконалення систем управління ризиками, політик, процесів, кількісних моделей управління ризиками та звітів; • здійснює підтримку Правління Банку в частині нагляду за динамікою рівня ризиків Банку; • бере участь у ключових процесах управління та прийняття рішень
Наглядова рада	Створення та контроль системи управління ризиками та системи внутрішнього контролю, визначення кредитної політики, забезпечення незалежності підрозділів з управління ризиками.
Внутрішній аудит	Здійснює оцінку ефективності функціонування системи управління ризиками та системи внутрішнього контролю.
Правління банку	Забезпечення розробки та впровадження внутрішніх документів системи управління ризиками та формування управлінської звітності з ризиків;
Підрозділи 1 лінії захисту	Впровадження заходів та процесів, необхідних для забезпечення дотримання встановлених обмежень.

Джерело: [складено на основі 41]

Таким чином, надійна система управління ризиком ліквідності передбачила б, що:

- Банк повинен створити надійну систему управління ризиком ліквідності.
- Рада директорів банку повинна відповідати за належне управління ризиком ліквідності.
- Рада директорів повинна розробити стратегію, політику та практику для управління ризиком ліквідності.
- КУАП має постійно переглядати інформацію про ліквідність банку розробки та звітувати перед Радою на регулярній основі.
- Вище керівництво банку має здійснювати моніторинг потенційних стресових подій ліквідності

[29]

У процесі управління ризиком банківської ліквідності необхідно пройти п'ять етапів (рис. 3.11) .

На першому етапі відбувається акумуляція всієї інформації, необхідної для управління ризиком банківської ліквідності:

- виявлення інформаційних джерел для аналізу ризику ліквідності банку;

- визначення факторів ризику банківської ліквідності, що впливають на можливість збільшення фінансування банку.

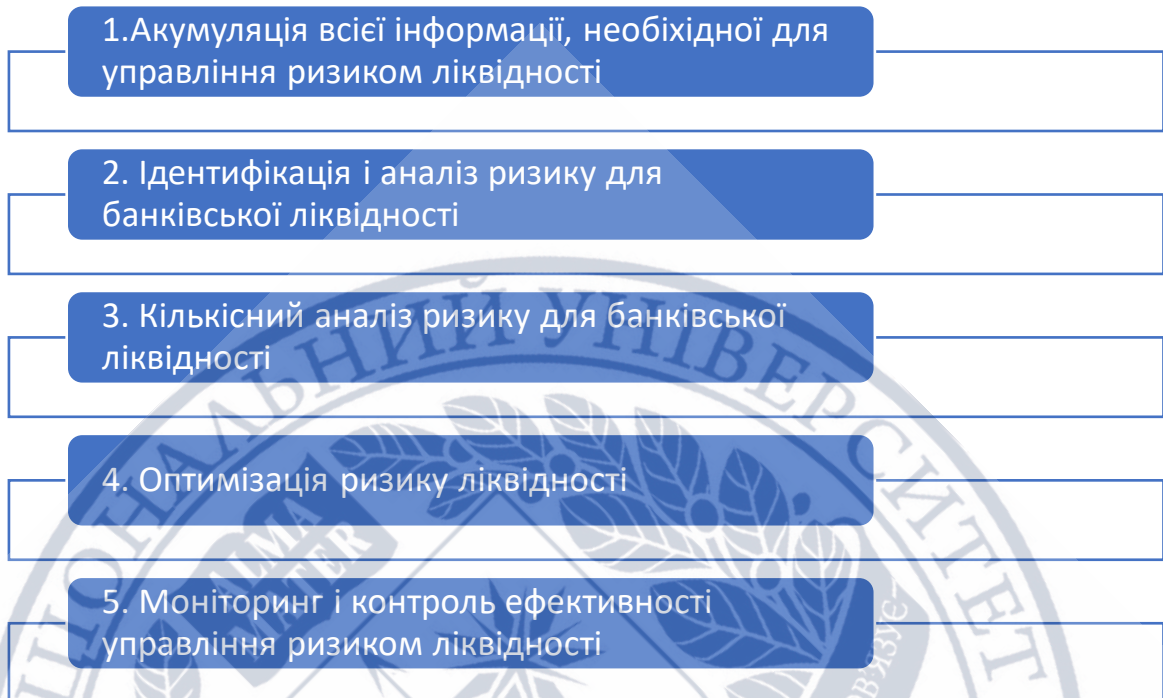


Рисунок 3.11 – Етапи управління ризиком ліквідності банку

Джерело: [складено на основі 42]

Другий етап включає в себе ідентифікацію (виявлення ризиків, здатних вплинути на діяльність банку) і аналіз ринку для банківської ліквідності.

Третій етап передбачає кількісний аналіз ризику для банківської ліквідності.

На четвертому етапі передбачена оптимізація ринку ліквідності, яка відображає, з одного боку, мінімізацію негативних наслідків, а з іншого – максимізацію позитивних результатів. Заключний етап складають моніторинг і контроль ефективності управління ризиком ліквідності банку [42].

Задля зменшення ризику ліквідності банк повинен дотримуватись таких вимог:

- дотримуватись нормативів ліквідності банку;

- під час оцінки ризику ліквідності необхідно проводити незалежну оцінку стратегій, процедур та принципів, що стосуються управління ліквідністю.

Впровадження комплексного підходу до управління ліквідністю є ключовим завданням, рішення якої сприяє підвищенню надійності банку, а також якості його роботи.

Висновки до розділу 3.

У даному розділі були проаналізовані методи формування механізму управління ризиком ліквідності банку.

Серед методів був розглянутий коефіцієнтний метод. Даний метод має більше поверхневий, спрощений характер. Були проаналізовані коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), які показали, що банк дотримується даних показників, їх нормативні значення перевищені в 2-3 рази.

Коефіцієнт співвідношення кредиту і депозиту, який використовують для оцінки ліквідності, протягом досліджуваного періоду показав, що банк в основному дотримується оптимального значення коефіцієнту, хоча у 2020 році його показник був дещо меншим. Показник коефіцієнту загальної ліквідності перевищує нормативне значення і свідчить про те, що АТ КБ «ПриватБанк» має достатньо коштів для погашення своїх зобов'язань.

Наступним етапом було проведення стрес-тестування для АТ КБ «ПриватБанк», адже дане тестування є важливою складовою діяльності банку, що дає змогу оцінити рівень стресостійкості банку. Даний аналіз показав, що складові буферів ліквідності знаходяться в діапазоні 13-15%, але як говорить практика, що навіть при такому буфері ліквідності державним банкам цього не достатньо, щоб протидіяти ризику ліквідності.

Розрахунок шоків протягом досліджуваного періоду показав, що значення банку перевищують оптимальне значення в 1, тому це може

говорити про те, що у АТ КБ «ПриватБанк» достатній рівень буферу ліквідності.

Організаційна модель управління ризиком ліквідності банку – це сукупність служб, відділів, підрозділів, які виконують певні управлінські функції.

Дана модель складається з трьох ліній захисту. Перша лінія захисту це Правління банку. Вона впроваджує заходи та процеси, необхідні для забезпечення дотримання встановлених обмежень. Їй підпорядковуються кредитний комітет, комітет з ризиків, комітет з тарифів та нових продуктів, та КУАП.

Друга лінія захисту це CRO – стратег, який структурує та організовує функцію з управління ризиками в банку та CCO – посадова особа, яка відповідає за контроль і регулювання питань відповідності нормативним вимогам.

Третя лінія захисту це Наглядова рада, якій підпорядковується комітет з питань ризиків та комітет з питань аудиту.

ВИСНОВКИ

Основна функція комерційних банків – це прагнення організувати свою діяльність так, щоб при проведенні операцій була забезпечена надійна, стабільна можливість вчасно повернути грошові кошти, знайти вільні ресурси для виконання фінансових операцій по зобов'язанням.

У першому розділі роботи охарактеризовано сутність ліквідності, види ризиків, що порушують ліквідність та розроблена концепція до формування механізму управління ризиком ліквідності банку. Банки використовують поняття «ліквідність» для оцінки свого поточного фінансового стану, будуючи прогнозні значення показників ліквідності на майбутнє.

Велика кількість вітчизняних та зарубіжних вчених присвятили свої праці поняттю ліквідності. Тому, визначивши сутність поняття ліквідності, можна зробити висновок, що ліквідність – це здатність банку своєчасно та на першу вимогу забезпечувати виконання своїх зобов'язань. Критерієм ліквідності банку є поєднання всіх його активів та пасивів за термінами та сумами та здатність забезпечити себе ліквідними активами у разі невідповідності.

На ліквідність банку впливає ряд зовнішніх та внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників слід віднести: соціальний чинник, який характеризується середнім рівнем доходів та витрат населення, тобто фактор, який вказує на спроможність населення користуватись послугами банку.

Наступний фактор стан фінансового ринку. Він характеризує перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів між учасниками ринку та між банками. Також до зовнішніх факторів слід віднести: економічний (фінансовий) цикл, кон'юнктура ринку та можливість залучення коштів, банківська конкуренція, дефіцит бюджету та рівень інфляції.

До внутрішніх факторів впливу на ліквідність банку слід віднести: якість депозитної бази, яку утворюють кошти фізичних та юридичних осіб.

Наступними внутрішніми факторами впливу на ліквідність є: фінансовий стан банку, розмір банківської установи, співвідношення активів і депозитів за сумами та строками, якість активів та пасивів, ділова репутація банку.

Охарактеризовано нормативи, які встановлені НБУ, задля регулювання ліквідності банку. Це норматив короткострокової ліквідності (Н6), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR), який замінив нормативи миттєвої (Н4) та поточної (Н5) ліквідності, та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), який став обов'язковим для банків з 1 січня 2021 року.

Далі визначили ризики, які можуть виникати у банку. Ризик ліквідності являється одним із основних банківських ризиків. Банківські ризики, зазвичай, виражаються у виникненні фінансових збитків. Але отримання високого прибутку супроводжує виникнення високих ризиків, тому необхідно балансувати між рівнем ризику та рівнем прибутковості. Неправильне управління ризиком ліквідності може призвести до зниження рівня економічної безпеки банку.

Для управління ліквідністю використовується ряд методів, до яких слід віднести: метод загального фонду, метод конверсії активів, метод загального фонду коштів, метод розподілу активів, метод математичного моделювання.

Далі була розроблена концепція формування механізму управління ризиком ліквідності банку, що на практиці дасть змогу приймати рішення щодо подолання проблем банку та забезпечення ефективної діяльності ліквідності.

Метою концепції є забезпечення достатнього рівня ліквідності банку за мінімальних витрат. Наступним елементом концепції є постановка завдань, серед яких: аналіз ліквідності банку, оцінка ризиків ліквідності, планування ліквідності та моніторинг ризику ліквідності.

Третій елемент концепції це об'єкт та суб'єкти. Об'єктом формування механізму є ризик, внаслідок якого виникають збитки або додаткові витрати.

До суб'єктів належать: члени Правління банку, комітети, керівники підрозділів, працівники банку.

Четвертий елемент концепції передбачає постановку інструментів концепції управління ризиком ліквідності банку. Дані інструменти поділені на пруденційні та внутрішні. До пруденційних віднесено: банківський нагляд, аналіз дотримання нормативів, розробка та впровадження положень. До внутрішніх відносяться: організація центрів відповідальності, стрес-тестування з метою оцінки ризику та коефіцієнтний аналіз ліквідності банку.

У другому розділі роботи був проведений аналіз ліквідності банківської системи України та аналіз ліквідності на прикладі АТ КБ «ПриватБанк», та здійснена оцінка ефективності управління ризиком ліквідності банку.

При аналізі ліквідності банківської системи були проаналізовані доходи і витрати банківського сектору протягом 2017-2021 рр. Протягом досліджуваного періоду доходи банку зростають, в порівнянні 2017 з 2020 роком доходи зросли на 40,5% або на 72 117 млн. грн.

Витрати банку протягом досліджуваного періоду коливаються. Протягом 2017 та 2019 рр. відбувається спад витрат на 9,6% або на 19 799 млн. грн. У 2020 році відбуваються їх збільшення на 14% або на 25 699 млн. грн.

Чистий прибуток (збиток) протягом досліджуваного періоду коливається. У 2017 році банківський сектор зазнав збитків у розмірі 26 491 млн. грн., але до 2019 року прибуток збільшується на 84 847 млн. грн. З 2019 року по 2020 рік відбувається спад чистого прибутку на 32% або на 18 629 млн. грн.

Далі проводився аналіз нормативів ліквідності протягом 2017 - 2021 рр. Норматив миттєвої ліквідності протягом 2017-2019 рр. зростає на 19,97%. Норматив поточної ліквідності протягом 2017-2019 рр. зменшується на 5,5%. Дані за останні роки по даним нормативам відсутні, так як НБУ замінив їх коефіцієнтом покриття ліквідності.

Норматив LCR протягом 2019-2021 рр. коливається, з 2019 по 2020 рік відбувся його спад на 54,61%. Дані показники перевищують нормативне значення в 5 і більше разів. Норматив NSFR станом на 1 жовтня 2021 року становив в середньому по всіх банках 226,15%, що перевищує нормативне значення у майже 3 рази.

Далі проводився аналіз з обсягу наданих коштів через постійну діючу лінію рефінансування (кредити овернайт). Найбільший обсяг наданих коштів був у 2018 році і становив 1152,2 млн. грн.

Аналіз ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» показав, що банк дотримується нормативів ліквідності. Динаміка обсягу активів протягом 2016-2020 рр. показала, що активи банку зростають на 86,4% або на 177 342 млн. грн. Найбільший показник у 2020 році, який становить 382 525 млн. грн. Динаміка обсягу зобов'язань протягом 2016-2020 рр. показала, що зобов'язання банку зростають. З 2016 по 2020 рік вони зросли на 60% або на 123 635 млн. грн.

Аналіз структури доходів та витрат показав, що в структурі доходів найбільш питому вагу займають процентні доходи і становлять 33 563 млн. грн., або 32,7% від усієї суми доходів. В структурі витрат найбільш питому вагу займають адміністративні витрати, які становлять 18 006 млн. грн. або 46% від усієї суми витрат.

Аналіз нормативів ліквідності в АТ КБ «ПриватБанк» показав, що банк дотримується всіх нормативів ліквідності, їх показники перевищують нормативне значення у 2 і більше разів. Але надлишкова ліквідність також є негативним явищем для банку, адже кошти перестають приносити прибуток, внаслідок чого може виникнути дефіцит позичкового капіталу.

Розрив ліквідності в інтервалах до 1 місяця та 1-3 місяці має від'ємне значення, що може свідчити про потребу в ліквідних коштах. В інтервалах 3-12 місяці та понад 1 рік розрив має додатну величину, тому в цих періодах банк повинен знайти шляхи розміщення надлишкових ліквідних коштів.

В третьому розділі був проаналізований коефіцієнтний метод управління ліквідністю. Банк дотримується нормативних значень коефіцієнту покриття ліквідності за всіма валютами та в іноземній валюті, та коефіцієнта чистого стабільного фінансування.

Показники коефіцієнтів співвідношення кредитів і депозитів, загальної ліквідності, співвідношення високоліквідних активів до робочих активів, мобільності високоліквідних активів, трансформації залучених коштів, співвідношення короткострокових кредитів і депозитів знаходяться в межах оптимального значення. Але коефіцієнтний метод має також мінуси, адже він непристосований для виявлення надлишкової ліквідності.

Задля необхідного забезпечення запасу ліквідності банк періодично проводить стрес-тестування. Модель стрес-тестування складається з двох етапів: після ефектів першого і другого раундів. Для тестування банків також розробляється базовий та стресовий сценарії. На першому етапі моделі стрес-тестування розраховується початковий буфер ліквідності. Протягом 2018-2020 рр. він зростає на 1,4%.

Далі відбувалось порівняння розриву ліквідності з початковим буфером ліквідності. Даний показник повинен бути більшим за 1. Протягом 2018-2020 рр. показники банку перевищують значення 1, а також показник зростає. З 2018 року він зріс у 2 рази. Даний аналіз дозволив зробити висновок, що у банку достатній буфер ліквідності.

Отже, стрес-тестування є важливою складовою у діяльності банку, яка дає змогу оцінити стресостійкість банку та можливості банку покривати власні збитки.

Організаційна модель управління ризиком ліквідності забезпечує чіткий розподіл функцій з управління ризиками. Організаційна структура банку з управління ризиками складається з 3-ох ліній захисту.

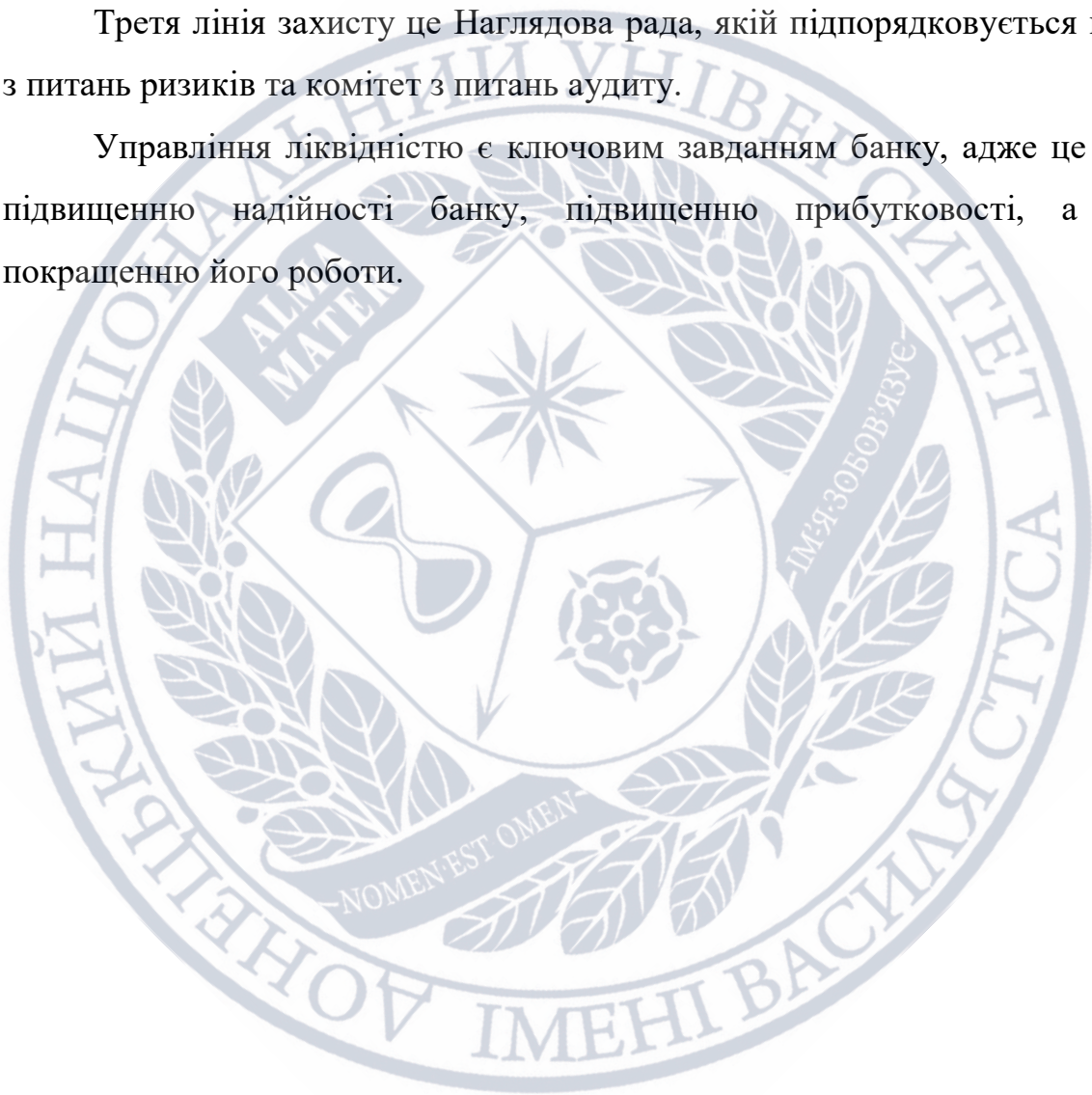
Перша лінія захисту впроваджує заходи та процеси, необхідні для забезпечення дотримання встановлених обмежень. До неї належить

Правління банку, якому підпорядковуються кредитний комітет, комітет з ризиків, комітет з тарифів та нових продуктів, та КУАП.

До другої лінії захисту належать CRO – стратег, який структурує та організовує функцію з управління ризиками в банку, CCO – посадова особа, яка відповідає за контроль і регулювання питань відповідності нормативним вимогам.

Третя лінія захисту це Наглядова рада, якій підпорядковується комітет з питань ризиків та комітет з питань аудиту.

Управління ліквідністю є ключовим завданням банку, адже це сприяє підвищенню надійності банку, підвищенню прибутковості, а також покращенню його роботи.



СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єпіфанов А.О. Операції комерційних банків: навч. посібник/Єпіфанов, Маслак, Сало. – Суми: Університетська книга, 2007.
2. Івасів І. Б. ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту/ І.Б.Івасів//Фінанси України. – 2003. – № 1
3. Міщенко В.І., Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору/В. І. Міщенко//Вісник НБУ. – 2011
4. Міщенко В.І., Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу// Наука й економіка. 2010. - № 1
5. Мороз А.М., Банківські операції: навчальний посібник/ Мороз А.М.:КНЕУ, 2000
6. Савлук М.І., Вступ до банківської справи: навчальний посібник/ К.:Лібра
7. Щибоволок З.І., Аналіз банківської діяльності: навчальний посібник/ Щибоволок З.І. – К.:Знання, 2006
8. П. Роуз, Банковский менеджмент: пер. с. англ./ Роуз П. – М:Дело,
9. Офіційний сайт: Національний банк України URL: <https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article>
10. Енциклопедія банківської справи України: довідник / ред. Стельмах В. С. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001.. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=112997>
11. Global liquidity – concept, measurement and policy implications/ November 2011./ URL: <https://www.bis.org/publ/cgfs45.pdf>
12. А. С. Бойко, Фактори впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні./ АГРОСВІТ № 11, 2018
13. Безвух С.В., Ліквідність банку: сутність та фактори впливу
- 14.Офіційний сайт: Національний банк України URL:https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123471

15. Постанова від 11.06.2018 № 64 «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах»

16. Офіційний сайт: Національний банк України URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123610&cat_id=123320

17. Ткачук, В. О. Порівняльний аналіз методів управління ліквідністю комерційних банків / В. О. Ткачук // Наука й економіка. – 2011

18. Довгань Ж.М., Менеджмент у банку./ Тернопіль, ТНЕУ. - 2017

19. Постанова від 06.08.2009 № 460 «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України»

20. Офіційний сайт: Національний банк України URL: <https://old.bank.gov.ua/>

21. Прутська О.О., Сучасний стан та проблеми ліквідності банківської системи України, К: Гроші, фінанси, кредит

22. Офіційний сайт: Національний банк України URL: <https://old.bank.gov.ua/>

23. Офіційний сайт: Національний банк України, Фінансова звітність URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

24. Постанова від 17.09.2015, № 615 «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи»

25. Підтримка ліквідності банківської системи Національним банком України URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=84310

26. Глосарій банківської термінології, URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733

27. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк», фінансова звітність

28. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк», статистична звітність

29. Article №.3 Liquidity risk management in bank: A Conceptual framework, Manish Kumar

30. Galiya JAXYBEKOVA, Aliya NURGALIYEVA, Azhar NURMAGAMBETOVA, Nazira GUMAR, Altynai ASANOVA./ 5Vol. 39 (Number 16), 2018 Liquidity risk evaluation
31. Рішення від 15.02.2018 № 101 «Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)»
32. Robert DeYoung, Do banks actively manage their liquidity?, Journal of Banking and Finance, 2015
33. Герасимович А. М., Коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу банку, 2011
34. Financial analysis online URL: <https://www.finalon.com/slovník-ekonomichnikh-pokaznikov/267-koefitsient-mobilnosti-aktiviv>
35. Стрес-тестування банків як інструмент банківського регулювання URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress-test_Dadashova_pr_2020-0619.pdf?v=4
36. Постанова від 06.08.2009 N 460 «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України»
37. Liquidity Stress-Tester, A model for stress-testing banks' liquidity risk, Jan Willem van den End, February 2009
38. Jan Willem van den End, Liquidity Stress-Tester, A model for stress-testing banks' liquidity risk, February 2009
39. Опис моделі стрес-тестування банків у 2019 році, URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ST_model_2019_fin_2019-02-26_pr.pdf?v=4
40. Положення банківської групи «ПриватБанк» про систему управління ризиками
41. Організація системи управління ризиками в ПАТ КБ «ПриватБанк
42. Ruoyu Cai, How does credit risk influence liquidity risk? Evidence from Ukrainian banks, Visnyk of the National Bank of Ukraine, 2017, No. 241, pp.
43. Заборовець Ю.О., Стрес-тест як інструмент діагностики фінансової стійкості банківської установи./ Серія Економічні науки №6/ 2014